

**Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
Województwa Śląskiego**

**PROGRAM
PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE
W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM
NA LATA 2009-2013**

Program ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Ramowy program oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych
wobec sprawców przemocy w rodzinie

Opracowanie:

Program opracowany w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego pod kierunkiem pani dyrektor Haliny Misiewicz

przy współpracy z ekspertami, w tym:

Panią Małgorzatą Nowobilską - Stanios (część dotycząca pracy ze sprawcą przemocy)

Panią Lilianą Krzywicką (część dotycząca pracy na rzecz ofiar przemocy)

Panią Krystyną Pietraszko (wstęp merytoryczny do programu)

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	4
2. PODSTAWY PRAWNE PROGRAMU	6
3. PRZEMOC W RODZINIE W ŚWIETLE OBOWIĄZUJĄCYCH PRZEPISÓW	9
3.1. Dokumenty ONZ.....	9
3.2. Dokumenty Unii Europejskiej.....	11
3.3. Prawo polskie wobec problemu przemocy w rodzinie.....	13
4. ZJAWISKO PRZEMOCY DOMOWEJ – PODSTAWY TEORETYCZNE	18
4.1. Definicje przemocy	18
4.2. Charakterystyka przemocy domowej	20
4.3. Formy przemocy	21
4.4. Cykle i fazy przemocy w rodzinie.....	24
4.5. Wieloaspektowość zjawiska.....	25
4.6. Zatrzymanie przemocy	25
5. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE.....	29
5.1. Skala problemu w aspekcie ogólnopolskim	29
5.2. Skala problemu na terenie województwa śląskiego	36
5.3. Zasoby instytucjonalne funkcjonujące na terenie województwa śląskiego w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie	43
5.4. Potrzeby szkoleniowe grup zawodowych "pierwszego kontaktu" z przypadkami przemocy w rodzinie.....	47
5.5. Analiza SWOT	50
6. PROGRAM OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE.....	52
6.1. Adresaci programu	52
6.2. Podstawowe kierunki działań programu	52
6.3. Cele, działania, rezultaty	53
Cel główny	53
6.4. Wskazówki dla podmiotów realizujących programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie.....	73
7. RAMOWY PROGRAM KOREKCYJNO-EDUKACYJNY DLA SPRAWCÓW PRZEMOCY W RODZINIE	75
7.1. Adresaci programu	75
7.2. Założenia programu.....	77
7.2.1. Kontekst systemowy	77
7.2.2. Kontekst bezpośrednich oddziaływań na sprawców	79
7.3. Główne kierunki działań programu.....	79
7.4. Wskazówki dla podmiotów realizujących programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy	82
Bibliografia:	89

1. WPROWADZENIE

Rodzina stanowi system wewnętrznych powiązań, w którym wszyscy członkowie wzajemnie na siebie oddziałują, pozostając w dynamicznej równowadze, a jakakolwiek zmiana wpływa na jego całość.

Przemoc wewnątrzrodzinna zaburza funkcjonowanie systemu, naruszając podstawowe prawa człowieka, niszcząc poczucie godności, szacunku i zaufania. Przywrócenie prawidłowego funkcjonowania rodziny wymaga podjęcia oddziaływań nie tylko w stosunku do ofiar przemocy domowej, ale i jej sprawców.

Celem opracowanego dokumentu jest przeciwdziałanie zjawisku przemocy w rodzinie, w tym przygotowanie zasad i działań umożliwiających ofiarom przemocy powrót do godnego życia, a sprawcy, poprzez działania edukacyjne i korekcyjne, powstrzymanie się od stosowania agresji.

Na funkcjonowanie rodziny wpływają liczne uwarunkowania i czynniki. Reakcje społeczne na przemoc w rodzinie zależą od istniejących w społeczeństwie przekonań, często niezgodnych z rzeczywistością, o silnym zabarwieniu emocjonalnym. Społeczne przyzwolenie na przemoc i bezkarność sprzyja sprawcom przemocy, przeszkadzając świadkom zdarzeń we właściwym rozpoznaniu i reagowaniu na akt przemocy. Istotne jest więc uświadomienie społeczeństwu istniejących mechanizmów psychologicznych sprzyjających utrzymaniu się przemocy oraz zwalczenie istniejących stereotypów. W programie zawarte zostały działania profilaktyczne, których celem jest uwrażliwienie społeczeństwa na występujące zjawisko przemocy.

Program odnosi się również do szerszego kontekstu systemowego, przewidując działania adresowane do specjalistów i instytucji, zmierzające do tworzenia oraz doskonalenia spójnego i efektywnego systemu zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie. W budowaniu interdyscyplinarnych partnerstw na rzecz przeciwdziałania przemocy ważne jest uwzględnianie istniejących konstruktów psychologicznych opisujących związek ofiary i sprawcy oraz stosowanie prawnych kwalifikacji czynów. W tworzeniu systemu interwencji i wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc domową, ważne jest doskonalenie zawodowe służb pomagających takim osobom. Wyznaczone w programie działania mają na celu promowanie systemowego i interdyscyplinarnego podejścia do zjawiska przemocy.

Do sporządzenia programu zaproszono specjalistów reprezentujących różne instytucje zaangażowane w udzielanie pomocy rodzinie. Program został przygotowany według wytycznych opracowanych przez Małgorzatę Nowobilską - Stanios (w części dotyczącej pracy ze sprawcą przemocy) i Lilianę Krzywicką (w części dotyczącej pracy na rzecz ofiar przemocy). Wstęp merytoryczny do programu został przygotowany przez Krystynę Pietraszko. Konsultacja prawnych aspektów programu została dokonana przez Dariusza Walczaka.

Niniejszy dokument składa się z trzech głównych części tj.

- Programu ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- Ramowego programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych wobec sprawców przemocy w rodzinie,
- części wspólnej (tzw. opisowej), która zawiera m.in. podstawowe informacje na temat zjawiska przemocy w rodzinie, istotne dla planowania działań w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy, międzynarodowe i krajowe dokumenty prawne odnoszące się do problemu przemocy domowej oraz diagnozę problemu przemocy w rodzinie opisującą skalę zjawiska, a także zasoby instytucjonalne funkcjonujące w opisywanym obszarze.

Program przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2009-2013 został poddany konsultacjom społecznym z ekspertami (w tym z przedstawicielami pomocy społecznej, oświaty, służby zdrowia, policji, wymiaru sprawiedliwości, administracji samorządowej, organizacji pozarządowych), a także z powiatowymi centrami pomocy rodzinie.

Zakłada się, że interdyscyplinarny charakter programu, zaangażowanie w jego realizację wielu instytucji i organizacji umożliwi w sposób kompleksowy zmniejszenie skali i skutków przemocy domowej.

2. PODSTAWY PRAWNE PROGRAMU

Opracowany program jest spójny z ustawodawstwem krajowym oraz strategicznymi dokumentami obowiązującymi w województwie śląskim.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493)

Program stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (art. 6 ust. 6 pkt 2, Dz. U. nr 180, poz. 1493), nakładającej na samorzady województw obowiązek przygotowania programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz ramowych programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie. Programy te mają być pomocne w tworzeniu przez gminy i powiaty lokalnych strategii oddziaływań wobec ofiar i sprawców przemocy. Opracowywane na poziomie województw dokumenty powinny stanowić ramy dla lokalnie planowanych działań, w związku z czym wskazane jest opracowanie ich na poziomie ogólnym, z uwzględnieniem specyfiki danego województwa, dominującym rodzajem problemów i lokalnych potrzeb.

Krajowe dokumenty programowe:

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie określa zadania w zakresie zapewnienia ochrony i udzielania pomocy ofiarom przemocy, prowadzenia oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, a także podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy w rodzinie.

Celem programu jest:

- zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie,
- zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy,
- zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i korekcyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Osiągnięciu powyższych celów mają służyć:

- działania sprzedające: diagnozujące, informacyjne, edukacyjne, kierowane do ogółu społeczeństwa, a także do osób pracujących z ofiarami i sprawcami przemocy w rodzinie,
- działania interwencyjne: opiekuńcze i terapeutyczne, kierowane do ofiar przemocy w rodzinie oraz pouczające i izolujące, kierowane do sprawców przemocy w rodzinie,
- działania wspierające: psychologiczne, pedagogiczne, terapeutyczne i inne, kierowane do ofiar przemocy w rodzinie,
- działania korekcyjno – edukacyjne kierowane do sprawców przemocy w rodzinie.

W świetle zapisów programu samorządu wojewódzkie mają być realizatorami strategii edukacyjnych, których celem jest szkolenie służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Regionalne dokumenty programowe:

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020

Jednym z priorytetów *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020* jest *Integracja społeczna, bezpieczeństwo i zdrowie*. Priorytet ten zakłada m.in. prowadzenie działań mających na celu dążenie do powszechnego i łatwego dostępu mieszkańców do systemu pomocy społecznej, zapewnienie bezpieczeństwa zarówno socjalnego, jak i publicznego, przeciwdziałanie dezorganizacji i patologii społecznej oraz wspieranie grup zagrożonych marginalizacją lub patologią społeczną, tak by ograniczyć te zjawiska.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020

Integralną częścią *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000 – 2020* jest *Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020*. Jej misją (głównym celem) jest poprawa warunków i jakości życia mieszkańców województwa śląskiego. Do przeciwdziałania przemocy domowej odnosi się cel strategiczny 7 – „Wzmacnianie bezpieczeństwa publicznego”, kierunek działań 7.3 - „Ochrona rodzin i innych grup społecznych przed zjawiskami dezorganizacji i patologii społecznej”, cel strategiczny 5 – „Wspieranie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień”, kierunek działań 5.1 „Wspomaganie działań prowadzonych przez samorządy gminne w realizacji gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych”, kierunek działań 5.4 „Rozwój edukacji publicznej. Szkolenie przedstawicieli różnych

zawodów w zakresie problematyki uzależnień oraz przemocy domowej”, kierunek działań 5.6 „Wzmacnianie systemu wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych oraz członków ich rodzin” oraz cel strategiczny 6 – „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu”.

Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006 – 2010

Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006 – 2010 jest programem operacyjnym *Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020*. Alkoholizm i nadużywanie napojów alkoholowych stanowi jeden z istotnych czynników dysfunkcji rodziny oraz zwiększa ryzyko przemocy domowej. Drugi cel operacyjny programu zakłada „Wspomaganie instytucji i organizacji działających na rzecz rodziny dotkniętej lub zagrożonej problemem alkoholowym w pełnieniu jej ról opiekuńczo-wychowawczych i społecznych”, działanie 2.1 „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym”.

Program operacyjny na lata 2008-2013. „Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia”.

Niniejszy dokument jest programem operacyjnym *Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006 – 2020*. Program adresowany jest przede wszystkim do dzieci i młodzieży pochodzących ze środowisk defaworyzowanych oraz ich rodzin. Jego misją jest przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu poprzez wyrównywanie szans wychowawczych i rozwojowych. W programie za priorytet przyjęto wzmacnianie, wspieranie i inicjowanie działań służących rozwojowi lokalnego systemu wsparcia dziecka i rodziny w województwie śląskim w oparciu o zasady subsydiarności i pomocniczości.

3. PRZEMOC W RODZINIE W ŚWIETLE OBOWIĄZUJĄCYCH PRZEPISÓW

Przemoc w rodzinie jako problem ogólnospołeczny ujmowany w kontekście łamania praw człowieka znalazł odzwierciedlenie w wielu dokumentach międzynarodowych. Sygnującym je krajom zalecono podjęcie wszelkich możliwych działań mających na celu wyeliminowanie przemocy w rodzinie oraz ochronę ofiar.

3.1. Dokumenty ONZ

Karta Narodów Zjednoczonych z 1945 roku

W preambule Karty sygnatariusze dają wyraz dążeniu do przywrócenia wiary w podstawowe prawa człowieka, godność i wartości jednostki, równość praw mężczyzn i kobiet. W art. 55 ONZ popiera poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności wszystkich ludzi bez względu na rasę, płeć, język lub wyznanie.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 roku

Deklaracja podkreśla, że wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw (art. 1). Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności bez względu na jakiegokolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu (art. 2). Ponadto każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby, a co równie ważne, nikogo nie wolno torturować ani karać lub traktować w sposób okrutny, niehumanitarny lub poniżający (art. 3 i 5).

Konwencja w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 1979 roku

Dokument określany jest jako „Międzynarodowa karta praw kobiet”. Zakazuje jakiegokolwiek różnicowania, wykluczania lub ograniczania ze względu na płeć, które umniejszają lub unieważniają prawa człowieka i podstawowe wolności kobiet. Jednym z ważniejszych założeń Konwencji jest stwierdzenie, iż obowiązki państwa w zakresie likwidacji dyskryminacji kobiet dotyczą nie tylko sfery publicznej, lecz również prywatnej, w tym pełnej zdolności prawnej oraz równości w małżeństwie i rodzinie (art. 2 i 16).

Deklaracja Wiedeńska i Program Działań z 1993 roku

Dokument mówi o wciąż obecnej przemocy ze względu na płeć. Podkreśla, iż prawa człowieka dotyczące kobiet i dziewczynek są niezbywalną, integralną i niepodzielną częścią powszechnych praw człowieka. Przemoc ze względu na płeć i wszelkie formy molestowania i wykorzystywania seksualnego stoją w sprzeczności z godnością i wartością człowieka i muszą zostać wyeliminowane.

Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet z 1993 roku

Dokument ten szczegółowo definiuje przemoc jako wszelki akt przemocy związany z faktem przynależności danej osoby do danej płci, którego rezultatem jest, lub może być, fizyczna, seksualna lub psychiczna krzywda lub cierpienie kobiet, włącznie z groźbą popełnienia takich czynów, wymuszenie lub arbitralnym pozbawieniem wolności, niezależnie od tego czy czyny te mają miejsce w życiu publicznym lub prywatnym (art. 1). Wyszczególnia wszelkie rodzaje przemocy (art. 2), prawa kobiet na polu polityki, ekonomii, społecznym, kulturowym, obywatelskim i każdym innym (art. 3). Stwierdza, że przemoc wobec kobiet stanowi pogwałcenie praw i fundamentalnych wolności kobiet. Każde państwo ma obligatoryjnie potępiać przemoc wobec kobiet i nie może powoływać się na żaden obyczaj, tradycję lub względy religijne, aby unikać wypełniania swoich obowiązków w zakresie jej wyeliminowania (art. 4).

Deklaracja Pekńska i Platforma Działania z 1995 roku

Sygnatariusze Deklaracji zobowiązują się do respektowania równości praw i wrodzonej ludzkiej godności kobiet i mężczyzn, prawa do rozwoju, likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet oraz eliminacji przemocy wobec kobiet. Dokument zobowiązuje do zapewnienia kobietom i dziewczętom pełnego korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności. Plan Działania to dokument końcowy Konferencji Pekńskiej. Wskazuje na dwanaście obszarów, które mają kluczowe znaczenie dla walki z dyskryminacją kobiet oraz określa działania¹, które w ciągu najbliższych lat mają podjąć w tym celu rządy, instytucje międzynarodowe, organizacje pozarządowe i sektor prywatny.

¹ Czwarta Światowa Konferencja w sprawie Kobiet - Pekin 1995.

3.2. Dokumenty Unii Europejskiej

Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 2000 roku

Dokument zapewnia o nienaruszalności, ochronie i poszanowaniu godności osobistej (art.1), o poszanowaniu ludzkiej integralności fizycznej i psychicznej (art.3). Potwierdza zakaz stosowania tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania (art.4), zakaz handlu ludźmi (art. 5), prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 6), a także zakaz dyskryminacji, w tym ze względu na płeć (art. 21).

Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie obecnej sytuacji oraz przyszłych działań w zakresie zwalczania przemocy wobec kobiet - 2004/2220 (INI)

Parlament Europejski mając na uwadze złożoność problemu stosowania przemocy wobec kobiet oraz dotychczasowe działania mające na celu poprawę istniejącej sytuacji, zalecił Komisji Europejskiej oraz państwom członkowskim:

- uznanie przemocy wobec kobiet za naruszenie praw człowieka odzwierciedlające nierówny podział władzy pomiędzy płciami,
- przyjęcie strategii „zero tolerancji” względem wszystkich form przemocy wobec kobiet,
- przyjęcie ram współpracy między organizacjami rządowymi i pozarządowymi z myślą o opracowaniu strategii i praktyk zwalczania przemocy domowej,
- podkreślenie we wszystkich pracach odnoszących się do przemocy mężczyzn wobec kobiet tego, jaki wpływ przemoc wywiera na dzieci,
- stworzenie jednego systemu rejestrowania przypadków napaści na tle seksualnym przez wszystkie właściwe organy państw członkowskich w celu zagwarantowania wspólnego rejestrowania danych i szerszego zakresu ich wykorzystywania.

Rezolucja wzywa również państwa członkowskie do stworzenia programów partnerskich pomiędzy organami egzekwującymi prawo, organizacjami pozarządowymi, ośrodkami udzielającymi schronienia ofiarom oraz do zintensyfikowania ich współpracy w celu zagwarantowania efektywnego wdrażania przepisów prawnych mających na celu zwalczanie przemocy mężczyzn wobec kobiet oraz do uwrażliwienia urzędników wszystkich szczebli na te kwestie. Ponadto zaleca się podjęcie odpowiednich działań zapewniających

ofiaram przemocy lepszą ochronę i wsparcie oraz opracowywania programów informacyjnych, podnoszących świadomość społeczną w zakresie przemocy domowej.

Program Daphne

Unia Europejska zobowiązana międzynarodowymi aktami prawnymi dotyczącymi przeciwdziałania przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet podjęła w 1997 roku 3 – letnią inicjatywę Daphne. Jej celem było zapobieganie i zwalczanie wykorzystywania seksualnego, przemocy w rodzinie, przemocy w szkole oraz zapewnienie wsparcia jej ofiarom. W dokumentach programowych uwypuklono fakt, iż przemoc psychiczna, fizyczna, seksualna, groźby, używanie przymusu stosowane wobec dzieci oraz kobiet są jednoznaczne z naruszeniem ich praw do życia, wolności, nietykalności fizycznej oraz godności i bezpieczeństwa. Od 2007 roku realizowany jest program Daphne III w ramach walki z przemocą oraz profilaktyki i informacji antynarkotykowej. Do najważniejszych celów Programu „Zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz ochrona ofiar i grup ryzyka – Daphne III” należą m.in.: walka z wszelkimi formami przemocy (fizycznej, seksualnej i psychicznej) wobec dzieci, młodzieży i kobiet (w tym m.in.: zapobieganie i zwalczanie wykorzystywania seksualnego, przemocy w rodzinie, przemocy w szkole) oraz zapewnienie wsparcia ofiarom przemocy i grupom ryzyka.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013

Celem programu jest wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej. Zmniejszenie skali przemocy realizowane może zostać poprzez: upowszechnienie programów wspierających integrację i dialog społeczny, inicjowanie działań pomiędzy partnerami społecznymi i gospodarczymi, podnoszenie kwalifikacji pracowników administracji społecznej, służb wymiaru sprawiedliwości, oświaty, służby zdrowia, pracowników trzeciego sektora, wzrost liczby eksperckich działań diagnostycznych. Istotną rolę stanowi również wsparcie rozwoju zasobów ludzkich na terenach wiejskich, ukierunkowane na rozwój oferty edukacyjnej, samoorganizacji i podejmowania oddolnych inicjatyw.

W Priorytecie VII *Promocja Integracji Społecznej* w ramach projektów systemowych realizowanych przez Ośrodki Pomocy Społecznej i Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie przewidziano różne narzędzia aktywnej integracji, które znajdują zastosowanie w pracy z osobami dotkniętymi zjawiskiem przemocy domowej. W zasadach przygotowania,

realizacji i rozliczania takich projektów wśród instrumentów aktywizacji zdrowotnej znajdujemy m.in. programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie, czy sfinansowanie terapii psychologicznej lub psychospołecznej dla osób i rodzin, organizowanie i finansowanie poradnictwa specjalistycznego oraz interwencji kryzysowej. W programie przewidziano także realizację projektów systemowych przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej. W ramach projektu systemowego „Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego” Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego podjął się organizacji doskonalenia zawodowego z zakresu aktywnej integracji, pracy z różnego rodzaju typami klientów (w tym z rodziną wieloprotblemową). Projekty realizowane w trybie konkursowym w ramach PO KL zakładają również możliwość organizowania wsparcia, eliminowania różnego rodzaju barier (organizacyjnych, prawnych czy psychologicznych), na jakie napotykały osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Realizacja projektów systemowych jak i konkursowych pozwoli osobom uwikłanym w przemoc domową na pełną integrację ze społeczeństwem.

3.3. Prawo polskie wobec problemu przemocy w rodzinie

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 r. Nr 78, poz. 483)

Ochronę osób, w tym dzieci, przed przemocą domową gwarantuje Konstytucja RP. Art. 40 mówi, że *„nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych”*. Kolejny - *„każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”* (art. 47). *„Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych”* (art. 71, pkt 1). *„Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka. Ustawa określa kompetencje i sposób powoływania Rzecznika Praw Dziecka”* (art. 72).

Kodeks Karny (Dz. U. 1997 r. Nr 88, poz. 553)

Art. 207 kk uznaje przemoc w rodzinie za przestępstwo – „za znęcanie się psychiczne czy fizyczne nad osobą najbliższą lub pozostającą w zależności od sprawcy przewidywana jest kara”. Znęcanie się musi mieć charakter wielokrotny, powtarzalny, wyjątkowo może to być również działanie jednorazowe, lecz intensywne i rozciągnięte w czasie. Jeśli zachowanie jednorazowe nie posiada powyższych cech traktowane jest jako inne przestępstwo – naruszenie nietykalności, uszczerbek na zdrowiu, groźba karalna. Zaniechanie określonego działania przez sprawcę także może rodzić dla niego odpowiedzialność karną. Do zaistnienia przestępstwa znęcania wystarczy, że sprawca dopuszcza się tylko jednego z rodzajów przemocy (tzn. psychicznej lub fizycznej). Również wymuszanie współżycia seksualnego, w tym także gwałt w małżeństwie jest przestępstwem – sprawca może wtedy również odpowiadać z art. 197 k.k.

Inne przepisy prawne wykorzystywane w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie:

- zmuszanie do określonych zachowań (art. 191 k.k.),
- uporczywe uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego (art. 209 k.k.),
- kradzież i kradzież z włamaniem na szkodę osoby najbliższej (art. 278 i 279 k.k.),
- naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.),
- porzucenie małoletniego lub osoby nieporadnej (art. 210 k.k.),
- uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego wbrew woli osoby powołanej do opieki (art. 211.k.k),
- pozostawianie osoby, względem której jest się zobowiązanym do opieki, w sytuacjach zagrażających jej życiu lub zdrowiu (art. 160 k.k.),
- dopuszczenie się czynu lubieżnego wobec osoby poniżej 15 roku życia (art. 200 k.k),
- groźby popełnienia przestępstwa na szkodę najbliższych (art. 190 k.k.),
- nakłanianie i zmuszanie do czynów nierządnych przy wykorzystaniu stosunku zależności (art. 199 k.k),
- obcowanie płciowe w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry (art. 201 k.k.),
- rozpijanie małoletniego (art. 208 k.k),
- niszczenie mienia (art. 288 k.k.),
- zniewaga (art. 216 k.k),
- uszkodzenie ciała (art. 156 i 157 k.k.).

Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (Dz. U. 1964 r. Nr 9, poz. 59)

Realizacji uprawnień osób pokrzywdzonych służą również przepisy Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego (ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., Dz. U. 1964 r. Nr 9, poz. 59). Omówione są tam następujące kwestie:

- warunki zniesienia współwłasności majątkowej (art. 52),
- sądowe ustalenie ojcostwa (art. 84),
- obowiązek rodziców do świadczeń alimentacyjnych względem dziecka (art. 141),
- warunki orzekania separacji i rozwodu (art. 56, 61),
- orzekanie o winie w rozkładzie pożycia małżeńskiego (art. 57),
- rozstrzygnięcie o władzy rodzicielskiej (art. 58 § 1),
- sposób korzystania ze wspólnego mieszkania w przypadku rozwodu (art. 58 § 2),
- warunki żądania od rozwiedzionego małżonka środków na utrzymanie (art. 60)².

Ustawa z dnia 29 lipca z 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493)

Ustawa m.in. wskazuje rozwiązania, które mają zapewnić lepszą ochronę prawną ofiarom przemocy domowej. Zgromadzone w jednej ustawie przepisy znajdujące się dotychczas w różnych aktach prawnych mają usprawnić system pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.

Ustawa zobowiązuje również gminy i powiaty m.in. do tworzenia własnych programów przeciwdziałania przemocy domowej, prowadzenia poradnictwa, interwencji kryzysowej, prowadzenia ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy oraz, co również istotne, do przygotowania i prowadzenia programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy.

Dokumenty programowe:

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Zadaniem Programu jest wprowadzenie w życie szerokiego spektrum działań mających na celu zarówno zwrócenie uwagi opinii publicznej na zjawisko przemocy w rodzinie, jak i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz zwiększenie profesjonalizmu służb społecznych w udzielaniu pomocy ofiarom przemocy domowej, a także

² H. Sasal: Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie. Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2006, s.137.

w podejmowaniu odpowiednich działań wobec sprawców. Program powstał we współpracy Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Zdrowia i Ministerstwem Edukacji Narodowej. Wyznaczono działania, które należy podjąć w zakresie profilaktyki i informowania opinii publicznej, interwencji w przypadku już zaistniałej przemocy, pomocy terapeutycznej ofiarom przemocy oraz oddziaływań na sprawców przemocy. Każde z tych działań zostało przypisane konkretnym organizacjom i instytucjom odpowiedzialnym za jego realizację.

Krajowy Program na Rzecz Ofiar Przepęstw

Krajowy Program na Rzecz Ofiar Przepęstw przygotowywany jest od 2006 r. przez interdyscyplinarny zespół, którego koordynatorem jest Ministerstwo Sprawiedliwości. Dotychczas zostały opracowane następnące obszary: zasady działań wobec dziecka uczestniczącego w postępowaniu karnym, postępowanie w przypadku przepęstw przemocy domowej oraz zasady postępowania z osobą zgwałconą. Obecnie trwa pilotaż założeń programowych. Partnerami w realizacji programu pilotażowego są instytucje rządowe, samorządowe oraz organizacje pozarządowe działające na obszarze wdrażania programu³.

Program „Razem bezpieczniej”

Program powstał w 2006 roku. Głównym koordynatorem działań realizowanych w ramach programu jest Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. Program łączy działania Policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych, zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jednym z podstawowych założeń programu jest przekonanie obywateli do nawiązania trwałego, stałego, naturalnego partnerstwa z Policją oraz innymi instytucjami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Program „Razem bezpieczniej” w ramach obszaru „przemoc w rodzinie” przewiduje m.in. takie działania jak:

- edukację ofiar przemocy w rodzinie w zakresie dostępnych procedur prawnych;
- zwiększenie skuteczności procedury „Niebieskich Kart”;
- zacieśnienie współpracy instytucji i organizacji społecznych świadczących pomoc prawną, psychologiczną i socjalną dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie;

³ www.ms.gov.pl

- organizację szkoleń tematycznych dla osób pracujących na rzecz ograniczenia zjawiska przemocy w rodzinie;
- utworzenie spójnego systemu procedur wymiany informacji pomiędzy wszystkimi podmiotami zajmującymi się przemocą w rodzinie;
- zlecenie organizacjom pozarządowym zadań w zakresie szkoleń, poradnictwa i pomocy ofiarom przemocy w rodzinie⁴.

⁴ www.razembezpieczniej.mswia.gov.pl

4. ZJAWISKO PRZEMOCY DOMOWEJ – PODSTAWY TEORETYCZNE

4.1. Definicje przemocy

Dom rodzinny kojarzy się zwykle z bezpiecznym i ciepłym ogniskiem domowym, chroniącym przed zagrożeniami zewnętrznego świata. Jednak dla wielu osób na świecie, także w Polsce, dom rodzinny to miejsce cierpienia, zagrożenia, poniżenia, bezradności, lęku i rozpacz. Stanowi to poważny problem, gdyż rodzina jest najważniejszym miejscem w rozwoju człowieka, gdzie kształtuje się jego tożsamość, osobowość, system wartości, przekonania, poglądy i styl życia. Istotną rolę w prawidłowo funkcjonującej rodzinie odgrywają relacje między jej członkami. Powinny być one oparte na bezpieczeństwie, miłości, życzliwości, prawdzie i zrozumieniu. Zjawisko przemocy w rodzinie prowadzi do poważnego naruszenia zasad współżycia rodzinnego, społecznego, norm moralnych i prawnych, także do tragicznych skutków psychologicznych, a w skrajnych przypadkach do poważnych urazów. Jest ono jednym z dominujących obecnie problemów społecznych, o dużej szkodliwości indywidualnej, rodzinnej i społecznej. Przemoc nie tylko wprost narusza prawo osoby do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, ale również ogranicza i uniemożliwia korzystanie z innych praw i wolności, które człowiekowi przysługują. Przemoc domowa jest zagadnieniem skupiającym uwagę przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, dlatego precyzyjne określenie tego zjawiska wymaga spojrzenia z wielu perspektyw.

Przemoc domowa charakteryzuje się tym, że bardzo często bywa ukrywana w czterech ścianach domu. Przez większość ludzi problem ten postrzegany jest jako wstydlivy i całkowicie prywatny. Ofiary ukrywają to, co dzieje się w domu, w myśl reguł dysfunkcjonalnego systemu „nie mów - nie czuj - nie ufaj - nie zmieniaj”.

Mówiąc o zjawisku przemocy oraz o sposobach jej przeciwdziałania, a także pomocy ofiarom i sprawcom, konieczne jest na wstępie zdefiniowanie najważniejszych pojęć związanych z tym tematem. W słowniku języka polskiego przemoc jest definiowana jako: *fizyczna przewaga wykorzystana do czynów bezprawnych dokonywanych na kimś, narzucona bezprawnie władza, panowanie*⁵. To dość ogólna definicja, która kładzie nacisk na przewagę fizyczną oraz uogólnia ilościowe i jakościowe działanie sprawcy. Jest ona jednak ważnym sygnałem szerokiego problemu społecznego.

⁵ Słownik Języka Polskiego. PWN, Warszawa 1993.

Irena Pospiszyl zaproponowała następujące określenie przemocy: *przemoc to wszelkie nieprzypadkowe akty godzące w osobistą wolność jednostki lub przyczyniające się do fizycznej, a także psychicznej szkody osoby, wykraczające poza społeczne zasady wzajemnych relacji*⁶. Brown i Howlles wymieniają trzy terminy na określenie aktów przemocy. Są to: „agresja”, „przemoc” oraz „przemoc o charakterze przestępczym”⁷. Stratton proponuje następujące określenie przemocy: *przemoc zachodzi wówczas, gdy jakaś osoba odnosi się do drugiej w sposób niezgodny z wymaganiami relacji, która je łączy*⁸. To określenie przemocy, jako „niewłaściwego traktowania” ukazuje, w jak wielu relacjach rodzinnych i pozarodzinnych istnieje problem przemocy. Jednocześnie wskazuje na istotny element – relację łączącą ofiarę ze sprawcą – odwołując się do kontekstu społecznego, a także ukazując intencje działań prowadzonych przez sprawcę.

Powyższe definicje są szerokie, uwzględniają zarówno intencjonalność, jak i rodzaje zachowań oraz ich skutki. Literatura przedmiotu używa sformułowania *przemoc w rodzinie – „domestic violence”*, w której należy uwzględnić wzajemne relacje rodzinne do wyróżnienia obszarów stosowania przemocy:

- przemoc rodziców wobec dzieci,
- przemoc wobec partnera w związku,
- przemoc wobec osób starszych w rodzinie.

Rada Europy w 1986 roku zdefiniowała zjawisko przemocy określając terminem „przemoc domowa” (...)*każde działanie jednego z członków rodziny lub zaniechanie, które zagraża życiu, cielesnej i psychicznej integralności lub wolności innego członka rodziny bądź poważnie szkodzi rozwojowi jego (jej) osobowości*⁹.

Najczęściej stosowana przez osoby zajmujące się pomocą ofiarom definicja określa przemoc domową jako: *działanie lub zaniechanie dokonywane w ramach rodziny przez jednego z jej członków przeciwko pozostałym, z wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej przez okoliczności przewagi siły lub władzy, godzące w ich prawa lub dobra osobiste, a w szczególności w ich życie lub zdrowie (fizyczne czy psychiczne), powodujące u nich szkody lub cierpienie*¹⁰. Z tej definicji jasno wynika, że w stosowaniu przemocy sprawca dominuje i wykorzystuje słabości potencjalnej ofiary. Najbardziej istotna jest właśnie

⁶ I. Pospiszyl: *Przemoc w rodzinie*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994, s.14.

⁷ Por. K. Browne, M. Herbert: *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. PARPA, Warszawa 1999, ss.24-26.

⁸ Por. Kubacka-Jasiecka, Lipowska-Teutsch (red.): *Wobec przemocy*. Kraków 1997, ss.77-78.

⁹ Materiały Rady Europy - 1986. [W:] „Niebieska Linia”. Nr 4/1999.

¹⁰ J. Melibruda, R. Durda, H.D. Sasal: *O przemocy domowej*. Poradnik dla lekarza pediatry. PARPA, Warszawa 1998, s. 8.

demonstracja i wykorzystywanie siły lub władzy w sposób krzywdzący innych członków rodziny.

Według definicji zawartej w art. 2 pkt. 2 *Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz.U. nr.180, poz. 1493) przemoc to: *jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt. 1 (członek rodziny – osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Karny), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą*. Ten zapis ustawy w jasny, konkretny i szczegółowy sposób porządkuje wiedzę dotyczącą przemocy i obszaru jej występowania. Jest to bardzo ważny dokument szczególnie dla osób, które miały wątpliwości, czym jest przemoc. Jednocześnie obala mity i stereotypy dotyczące zjawiska przemocy. Najczęściej spotykane mity dotyczą przekonań, iż: „przemoc w rodzinie to sprawa prywatna, nikt nie powinien się wtrącać”, „nie ujawnia się tajemnic rodzinnych”, „ofiary przemocy w rodzinie akceptują przemoc, bo nic nie robią”, „gdyby ofiara naprawdę cierpiała odeszłaby od sprawcy”, „przyczyną przemocy w rodzinie jest alkohol”. Mity obowiązujące w społeczeństwie często uniemożliwiają szybką i skuteczną pomoc ofiarom, dlatego tak ważna jest wiedza na temat zjawiska przemocy.

4.2. Charakterystyka przemocy domowej

Przemoc zakłada następujące cechy:

- **Jest intencjonalna** - czyli jest zamierzonym działaniem ukierunkowanym na ofiarę i ma na celu kontrolowanie jej i podporządkowanie.
- **Siły są nierówne** - w relacji jedna ze stron ma przewagę nad drugą, ofiara jest słabsza a sprawca silniejszy.
- **Narusza prawa i dobra osobiste** - sprawca wykorzystuje przewagę siły, ogranicza podstawowe potrzeby niezbędne do prawidłowego funkcjonowania (fizjologiczne, bezpieczeństwa) oraz narusza podstawowe prawa ofiary (np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku, itd.).
- **Powoduje cierpienie i ból** - sprawca naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody, doświadczanie bólu i cierpienia sprawia, że ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony.

4.3. Formy przemocy

Każdy rodzaj przemocy może przybrać formę „aktywną” lub „pasywną”. Aktywna przemoc obejmuje akty nadużyć fizycznych, psychologicznych lub seksualnych, w których złość jest bezpośrednio kierowana na ofiarę. Pasywna przemoc wyraża się zaniedbaniem. W tej sytuacji złość okazywana jest poprzez brak zainteresowania ofiarą i unikanie wszelkich interakcji, które mogłyby doprowadzić do ujawnienia uczuć. Pasywną przemoc także można rozpatrywać w aspekcie fizycznym, psychologicznym lub seksualnym. Zaniedbanie jest formą przemocy, która nie angażuje siły fizycznej - mimo to może powodować obrażenia fizyczne i psychiczne.

Termin obrażenia psychiczne - odnosi się do szkód powodujących obniżenie możliwości intelektualnych lub psychicznych jednostki, w wyniku czego następuje wyraźne pogorszenie się jej funkcjonowania w porównaniu z typowymi dla danej kultury standardami osiągnięć i zachowania¹¹. Nadużycia psychologiczne lub emocjonalne oraz zaniedbanie bardzo trudno poddają się ocenie ilościowej i nie sposób jednoznacznie określić ich intensywności i dolegliwości.

Wyróżnić możemy następujące formy przemocy ze względu na obszar funkcjonowania człowieka:

- **przemoc fizyczna** - może występować w postaci czynnej (klapsy, policzkowanie, popychanie, uszczyplenia, wykręcanie rąk, duszenie, ciosy nożem, bicie, kopanie, szarpanie, katowanie z użyciem wymyślnych narzędzi czy sposobów zadawania ran, usiłowanie lub dokonanie zabójstwa, przypalania i podpalania, wyrzucania przez okno, topienia, polewania substancjami żrącymi i wrzątkiem) lub w postaci biernej (zakazy np. mówienia, chodzenia, załatwiania potrzeb fizjologicznych, areszt domowy);
- **przemoc psychiczna** - izolacja, ograniczanie snu i pożywienia, narzucanie własnych sądów, wyzywanie, upokarzanie, zastraszanie, zmuszanie do przyglądania się szokującym scenom, brutalne niszczenie elementarnego poczucia bezpieczeństwa. W obrębie przemocy w więzach rodzinnych odnajdujemy wszystkie składowe tzw. „prania mózgu”, zjawiska bardzo często opisywanego w literaturze przedmiotu;
- **przemoc emocjonalna** - ciągłe krytykowanie, poniżanie, obmawianie mające na celu zniekształcenie u ofiary obrazu własnej osoby i podważanie poczucia własnej wartości;

¹¹ K. Browne, M. Herbert: Zapobieganie przemocy w rodzinie. PARPA, Warszawa 1999, s. 25.

- **przemoc seksualna** - kontakt seksualny bez zgody partnera, zachowania seksualne wymuszane siłą, w tym pieszczoty. Zmuszanie do oglądania obrazów o treści seksualnej, poniżanie w sytuacjach intymnych;
- **przemoc ekonomiczna** - bezprawne finansowe wykorzystywanie i/lub kontrolowanie środków niezbędnych do utrzymania ekonomicznej niezależności ofiary. Zmuszanie jej do pozostawiania w materialnej zależności, ograniczenie dostępu do wspólnych zasobów.

Dolegliwości związane z przemocą (maltretowaniem) możemy podzielić na:

1. Mniej poważne.

Rzadkie i mniej dolegliwe incydenty stosowania przemocy fizycznej, seksualnej lub psychicznej, powodujące niewielkie urazy lub nie pozostawiające żadnych długotrwałych skutków.

- *Fizyczne*: np. obrażenia obejmujące niewielki obszar ciała, dotyczące skóry, takie jak nieznaczne zadrapania, sińce, niewielkie oparzenia i ślady uderzeń.
- *Seksualne*: np. niestosowne dotykanie o charakterze seksualnym, propozycje kontaktów seksualnych i/lub ekshibicjonizm.
- *Emocjonalne*: np. sporadyczne ataki słowne, oczernianie, poniżanie, obwinianie, tworzenie atmosfery sprzyjającej ciągłemu zażenowaniu.
- *Zaniedbanie*: np. sporadyczne wycofywanie miłości i innych uczuć, zaniżona waga ciała bez żadnej przyczyny organicznej.

2. Umiarkowanie poważne.

Częstsze incydenty poważniejszej natury, jednak nie zagrażające życiu i bez poważnych, długotrwałych następstw.

- *Fizyczne*: np. poważniejsze obrażenia większego obszaru ciała, także podskórne, jak rozległe sińce, rozległe ślady uderzeń, skaleczenia i zmiżdżenia, niewielkie oparzenia.
- *Seksualne*: np. niestosowny kontakt seksualny bez penetracji, w tym pieszczoty, masturbacja, penetracja palcem.
- *Emocjonalne*: np. częste ataki słowne, oczernianie i poniżanie, sporadyczne odrzucanie.
- *Zaniedbanie*: np. częste wycofywanie miłości i innych uczuć; u ofiary brak przyrostu wagi ciała bez przyczyn organicznych.

3. Bardzo poważne.

Ciągle lub bardzo częste maltretowanie i/lub mniej częste incydenty z bardzo poważnymi następstwami fizycznymi i psychicznymi.

- *Fizyczne*: np. rozległe i głębokie uszkodzenia tkanek, złamania kości (w tym pęknięcia i złamania z przemieszczeniem), wylewy podskórne, głębokie oparzenia, uszkodzenia narządów wewnętrznych.
- *Seksualne*: np. kontakty seksualne, w których usiłowano dokonać lub dokonano penetracji analnej, oralnej lub pochwowej.
- *Emocjonalne*: np. częste odrzucanie, sporadyczne pozbawianie jedzenia i picia, wymuszona izolacja, ograniczanie swobody poruszania się.
- *Zaniedbanie*: np. częsta niedostępność rodzica, opiekuna lub małżonka, opóźnienie rozwoju fizycznego bez przyczyn organicznych.

4. Zagrożenie życia.

Przypadki długotrwałych lub bardzo poważnych obrażeń psychicznych i fizycznych, które mogą doprowadzić do poważnego zagrożenia życia (np. gdy sprawca nie wzywa pomocy na czas lub gdy ofiara dokonuje samouszkodzenia).

- *Fizyczne*: np. obrażenia będące skutkiem celowego i ciągłego maltretowania fizycznego, które mogą doprowadzić ofiarę do śmierci lub stać się bezpośrednią przyczyną śmierci.
- *Seksualne*: kazirodztwo, często powtarzająca się wymuszona penetracja (analna, oralna lub pochwowa).
- *Emocjonalne*: np. stałe odrzucenie, brak należytej opieki, częste pozbawianie jedzenia i picia, wymuszona izolacja, ograniczanie swobody poruszania się.
- *Zaniedbanie*: np. niedostępność rodzica, opiekuna lub małżonka; niemożność utrzymania odpowiedniej wagi ciała bez przyczyn organicznych”¹².

Dolegliwości związane ze stosowaniem przez sprawcę przemocy mogą mieć różne natężenie, jednak niezależnie od siły ważnym elementem jest znajomość objawów, gdyż występują one z różnym natężeniem, częstotliwością i wymagają od osoby udzielającej pomocy odpowiednich działań. Określenie nasilenia przemocy domowej jest dość trudne, gdyż ofiary rzadko doświadczają jednej tylko formy maltretowania. Wykorzystywanie seksualne i przemoc fizyczna bywają poprzedzone bądź towarzyszą przemocy psychicznej, zaniedbaniu emocjonalnemu i pozbawieniu środków materialnych.

¹² K. Browne, M. Herbert: Zapobieganie przemocy w rodzinie. PARPA, Warszawa 1999, ss.26-27.

4.4. Cykle i fazy przemocy w rodzinie

Dla lepszego zrozumienia zjawiska przemocy domowej oraz trudności wynikających z podjęcia decyzji przez osoby doświadczające przemocy o przerwaniu tego faktu, istotne jest poznanie cyklu przemocy. Zdecydowana większość osób doświadcza przemocy w sposób cykliczny. Jednocześnie obecność cykli daje wyjaśnienie dla powstawania procesu wiktylizacji¹³ ofiar i pojawiającego się w zachowaniu ofiar syndromu wyuczonej bezradności.

W cyklu przemocy występują trzy niezależne fazy, zmienne pod względem swej intensywności i czasu trwania:

Faza I - tworzenia i budowania napięcia, pojawiają się w niej doraźne i mało dotkliwe incydenty przemocy, dochodzi do usprawiedliwiania i minimalizowania zachowań przemocowych, akty agresji narastają. Ta faza może trwać od kilku tygodni do kilku lat.

Faza II - eksplozji i ostrych incydentów bicia i przemocy. W tej fazie dochodzi do coraz częstszych i „mocniejszych” zachowań przemocowych, agresja wymyka się spod kontroli obu stron. Akty przemocy w tej fazie mogą być zagrażające dla zdrowia i życia ofiary. Może dojść u ofiary do dysocjacji, co ułatwia przetrwanie bólu i grozy. U sprawcy może dojść do częściowej niepamięci zdarzeń. Bezpośrednim następstwem zakończenia agresji jest przeżywanie szoku i niemożność uwierzenia w prawdziwość tego, co się stało.

Faza III – w trzeciej fazie pojawia się wzmożona uprzejmość i skrucha. Dominuje poczucie winy i żalu. Sprawca obiecuje „nigdy więcej”. Zmiana w funkcjonowaniu sprawcy sprawia, że ofiara ma nadzieję na możliwość trwałej zmiany. Jednak zazwyczaj jest to złudne. Ten proces wiktylizacji ukazuje, że ofiary często tkwią w krzywdzącym związku latami. Proces ponownej nadziei, rozczarowania i poczucia własnej bezradności wzmacnia patologiczną relację¹⁴.

¹³ Por. Hołyst B: Wiktymologia. Wyd. Lexis Nexis, Warszawa 2006.

¹⁴ Por. Kubacka-Jasiecka, Lipowska-Teutsch (Red): Wobec przemocy. Kraków 1997.

4.5. Wieloaspektowość zjawiska

Na przemoc w rodzinie można spojrzeć z perspektywy prawnej, moralnej, psychologicznej i społecznej. Z punktu widzenia prawa przemoc w rodzinie to przestępstwo, którego odmiany określone są w różnych kodeksach i odpowiednio karane.

Perspektywa moralna pokazuje, że dokonywanie przemocy jest złem, polegającym na krzywdzeniu słabszego. Sprawca powinien podlegać sankcjom własnego sumienia i potępieniu ze strony innych¹⁵. Moralna ocena przemocy powinna powstrzymywać sprawców i motywować świadków do pomagania ofiarom.

Psychologiczne spojrzenie na przemoc domową zwraca naszą uwagę na cierpienie i bezradność ofiary, odsłania mechanizmy wewnętrzne i sytuacyjne sterujące przemocą oraz złożone procesy interakcji między sprawcą i ofiarą. Psychologiczne zrozumienie przemocy odgrywa podstawową rolę w pomaganiu ofiarom i sprawcom w wyzwoleniu się z niej i w naprawieniu szkód, jakie poczyniła w ich życiu.

4.6. Zatrzymanie przemocy

Pomoc ofiarom przemocy obejmuje bardzo szeroki i różnorodny obszar ludzkich działań. Strategicznym celem pomagania jest działanie zmierzające do odbudowy „konstruktywnej mocy” drugiego człowieka, która wyrażałaby się nie tylko w dostarczeniu wiedzy na temat przemocy, lecz bardziej w wewnętrznym przekonaniu osoby o własnej kompetencji i prawie do godności.

Za pojawienie się przemocy w rodzinie odpowiedzialne są różne czynniki. Stąd podejmowane działania służące przeciwdziałaniu temu zjawisku też powinny mieć zróżnicowany charakter i obejmować swym zasięgiem zarówno ofiary, jak i sprawców przemocy.

Częstym przykładem uproszczeń jest stwierdzenie, że nadużywanie alkoholu jest wykorzystywane jako wyjaśnienie, a nawet uzasadnienie występowania przemocy. Nadużywanie środków psychoaktywnych i uzależnienie nie są przyczynami przemocy w rodzinie, tworzą zespół współwystępujących uwarunkowań podobnie jak wiele innych zjawisk¹⁶.

¹⁵ J. Mellibruda: Przemoc domowa. „Charaktery”, nr 9/1997, s. 15.

¹⁶ Por. K. Browne, M. Herbert: Zapobieganie przemocy w rodzinie. PARPA, Warszawa 1999, ss.50-53.

Nie istnieje jedna spójna koncepcja wyjaśniająca zjawisko przemocy. Poszczególne teorie koncentrują się wokół różnych czynników ryzyka, które mogą zwiększyć lub zmniejszyć występowanie przemocy. Osoby świadczące pomoc ofiarom i sprawcom powinny dysponować najnowszą wiedzą, w tym także praktyczną, a podejmowane przez nie działania muszą mieć charakter komplementarny.

Do przemocy domowej może dojść w każdej rodzinie, występuje ona we wszystkich grupach społecznych, bardzo rzadko jest to jednorazowy incydent. Często jest początkiem całego ciągu aktów przemocy. Dodatkowo funkcjonujące w społeczeństwie mity i stereotypy na temat małżeństwa, roli żony oraz dzieci utrudniają niesienie pomocy tak ofierze, jak i sprawcy.

Z badań L. Walker dotyczących problemu przemocy w rodzinie wynika, że możliwe jest wskazanie najczęściej pojawiających się cech charakteryzujących ofiary i sprawców przemocy¹⁷.

Bite osoby (głównie kobiety) charakteryzuje:

- niska samoocena,
- wiara we wszystkie mity dotyczące związków przepelnionych przemocą,
- tradycyjne poglądy na rodzinę i dom jako najważniejsze wartości,
- przekonanie o własnej odpowiedzialności za sytuacje przemocy,
- silne poczucie winy i wynikające stąd cierpienie,
- doświadczanie licznych przejawów reakcji stresowej z dolegliwościami psychosomatycznymi włącznie,
- używanie seksu dla stworzenia klimatu intymności,
- przekonanie, że nikt oprócz nich samych, nie jest w stanie pomóc im w rozwiązywaniu problemów domowych.

Dzieci (ofiary/świadków przemocy domowej) charakteryzuje:

- zablokowanie rozwoju właściwych dla wieku zdolności i umiejętności,
- trudności z opanowaniem podstawowej wiedzy w szkole,
- wypaczony wzorzec ról społecznych i rodzinnych,
- trudności w nawiązywaniu relacji i związków,

¹⁷ Za: Bielawska-Batorowicz, Golińska L.:Przemoc w rodzinie. (W:) Wobec przemocy. Red. Kubacka-Jasiecka, Lipowska-Teutsch, Kraków 1997. s.83.

- objawy psychiczne i fizyczne (lęk, zaburzenia łaknienia i snu, depresja, nadmierna potrzeba uczuć, zamknięcie się w sobie, skargi somatyczne, obgryzanie paznokci, jękanie, myśli samobójcze),
- używanie zachowań pasywnych albo agresywnych,
- przenoszenie w dorosłość ubytków zaburzeń rozwojowych,
- powielanie wzorców wyniesionych z domu (mężczyźni stają się sprawcami, a kobiety wiążą się z partnerami, którzy je maltretują).

Sprawców przemocy (głównie mężczyzn) charakteryzuje:

- niska samoocena,
- wiara we wszystkie mity dotyczące przemocy,
- tradycyjne poglądy na temat rodziny, tj. dominującej roli mężczyzny i stereotypowej, skoncentrowanej na domu, roli kobiety,
- obwinianie innych za swoje zachowania,
- patologiczna zazdrość,
- prezentacja cech „podwójnej osobowości”, co oznacza, że poza sytuacjami przemocowymi okazują wiele czułości, troski i dbania o swoje żony (zachowania te są eskalowane poczuciem winy i próbą rekompensaty wobec partnerki),
- odczuwanie wielu nasilonych objawów stresowych,
- częste używanie seksu jako formy agresji i sposobu na podniesienie własnej samooceny,
- niedowierzanie w negatywne konsekwencje własnej przemocy.

Zapobieganie przemocy, jak już wielokrotnie podkreślano, wymaga wieloaspektowych działań. Samo karanie sprawcy niewiele daje, gdyż nie zmienia jego sposobu myślenia i działania. Po odbyciu kary wraca on do domu i najczęściej podejmuje stary sposób zachowania wiążący się ze stosowaniem przemocy.

W codziennej praktyce pracy z ofiarami i sprawcami przemocy ważne jest wpajanie wszystkim osobom uwikłanym w jakikolwiek sposób w przemoc, podstawowych wartości i zasad życia społecznego, w czym pomocna może być Polska Deklaracja w sprawie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (uchwalona w 1995 r.)¹⁸. W myśl tej deklaracji:

- Każdy człowiek ma prawo do życia w środowisku rodzinnym wolnym od przemocy, która jest naruszeniem praw i dóbr osobistych.

¹⁸ Kądziela K.: Korzystaj z prawa. Poradnik dla osób pomagających ofiarom przemocy w rodzinie. PARPA, Warszawa 1996, ss. 55-58.

- Człowiek doświadczający przemocy nie może być za nią obwiniany.
- Dzieci i młodzież mają prawo do wzrastania w bezpiecznym środowisku wolnym od przemocy, a obowiązkiem dorosłych jest im to zapewnić.
- Każdy człowiek doświadczający przemocy ma prawo do pomocy prawnej, socjalnej, psychologicznej i medycznej, bez naruszania jego godności.
- Każdy człowiek ma prawo do wiedzy potrzebnej do radzenia sobie z przemocą w rodzinie.
- Każdy człowiek ma prawo do przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Każdy człowiek ma obowiązek udzielania pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.

5. DIAGNOZA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE

Problem przemocy domowej dotyka osób różnej płci i wieku, pochodzących ze wszystkich warstw społecznych. Najczęściej ofiarami przemocy są dzieci, osoby okresowo lub trwale niepełnosprawne za względu na starość czy chorobę, a także kobiety – mimo tego, że ich zależność od innych nie jest tak oczywista, jak w przypadku dziecka czy osoby niepełnosprawnej. Stosowaniu przemocy towarzyszy często uzależnienie od alkoholu (wg danych procedury Niebieska Karta). W związku z tym należy zwrócić uwagę na fakt, iż osoby będące ofiarami przemocy to często osoby współuzależnione, a także osoby pijące alkohol w sposób szkodliwy, które stają się ofiarami w trakcie wspólnego używania alkoholu.

Właściwe zdiagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie jest bardzo trudne. Istniejące statystyki pozwalają oszacować jedynie jego przybliżone rozmiary. Dzieje się tak przynajmniej z kilku powodów: oficjalne statystyki nie obejmują niezgłaszanych przypadków przemocy, a problematyka przemocy jest delikatna i drażliwa, stąd proces badawczy napotyka na liczne bariery metodologiczne. Ponadto badania, które obecnie prowadzi się w Polsce nad zjawiskiem przemocy często dotyczą j przemocy w szkole i agresji rówieśniczej¹⁹.

5.1. Skala problemu w aspekcie ogólnopolskim

We wrześniu 2007 r. TNS OBOP przeprowadził na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej badanie dotyczące przemocy w rodzinie²⁰. Jego celem było poznanie postaw Polaków wobec problemu przemocy w rodzinie, pośrednich lub bezpośrednich kontaktów z sytuacjami przemocy w rodzinie, okoliczności temu towarzyszących oraz identyfikacja ofiar i sprawców.

Z przeprowadzonych badań wynika, że Polacy w większości nie zgadzają się ze szkodliwymi stereotypami na temat przemocy w rodzinie, jednak niepokoi mimo wszystko

¹⁹ Niektóre z nich: *Szkola bez przemocy. Regionalne zróżnicowanie opinii uczniów o szkole, nauczycielach, stosunkach z kolegami oraz przemocy w szkole* autorstwa A. Gizy-Poleszczuk zrealizowane przez CBOS w marcu 2006 r. na zlecenie dzienników regionalnych Grup Wydawniczych Polskapresse i Orlika Press Polska., www.szkolabezprzemocy.pl/index.php?menu_id=56 (22.01.2007); J. Mazur, B. Woynarowska, H. Kokoło, *Zdrowie subiektywne, styl życia i środowisko psychospołeczne młodzieży szkolnej w Polsce. Raport techniczny z badań HBSC 2006*, Instytut Matki i Dziecka, Zakład Epidemiologii, Warszawa, luty 2007; A. Oblacińska, B. Woynarowska (red.), *Zdrowie subiektywne, zadowolenie z życia i zachowania zdrowotne uczniów szkół ponadgimnazjalnych w Polsce w kontekście czynników psychospołecznych i ekonomicznych*. Raport z badań, Instytut Matki i Dziecka, Zakład Medycyny Szkolnej, Warszawa 2006; http://www.imid.med.pl/klient/index.php?option=com_content&task=view&id=226&Itemid=189, s. 123.

²⁰ „Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie”. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Warszawa, październik 2007 r.

stosunkowo wysoki poziom poparcia dla niektórych z nich. Wciąż pokutuje w społeczeństwie przekonanie, że ofiary przemocy akceptują swoją sytuację (49%), co może wpływać na obojętność wobec przypadków przemocy w rodzinie obserwowanych w otoczeniu. Często jest zrzucanie na ofiary odpowiedzialności za doświadczaną przemoc – co czwarty respondent sądzi, że sprawca zaprzestanie przemocy, gdy nie będzie prowokowany (24%), tyle samo uważa, że strach przed poruszaniem pewnych problemów w rozmowie z mężem jest problemem żony.

Wciąż znaczna część społeczeństwa uważa za normalne podczas kłótni w rodzinie: obrażanie i wyzwiska (24%) oraz szarpanie i popychanie (18%). Powodem do niepokoju mogą być dopiero siniaki i rany na ciele ofiary (16%), a więc przemoc kojarzy się przede wszystkim z przemocą fizyczną. Dość niska jest świadomość tego, jak może przejawiać się przemoc ekonomiczna – co trzeci Polak (34%) wydzielanie pieniędzy i kontrolowanie wydatków współmałżonka uważa za przejaw gospodarności.

Poparcie dla wszelkiego rodzaju stereotypów dotyczących przemocy – jej form i ofiar, wyraźnie wyższe od przeciętnego jest wśród osób po pięćdziesiątym roku życia, ludzi z wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym oraz wśród mieszkańców wsi. Mężczyźni częściej od kobiet zgadzają się z obiegowymi opiniami dotyczącymi przemocy seksualnej, co znajduje swoje odzwierciedlenie w wynikach dotyczących częstszego występowania tego rodzaju zachowań wśród mężczyzn. Stereotypy odrzucają najczęściej mieszkańcy dużych miast i osoby młode oraz ludzie z wyższym wykształceniem.

Problem przemocy w rodzinie jest zjawiskiem dostrzeganym w polskim społeczeństwie. Z uzyskanych wypowiedzi wynika, że dotyczy on średnio około połowy rodzin. Okazuje się, że postrzeganie rozpowszechnienia zjawiska przemocy w rodzinie zmienia się w zależności od dystansu względem miejsca zamieszkania respondenta – za najczęstszą uważają oni przemoc w skali całego kraju, mniejszą – w skali województwa, za rzadszą – w zamieszkiwanej miejscowości, natomiast najrzadszą – w najbliższej okolicy. Przemoc uważana jest za problem co prawda częsty, ale dotyczący innych – nie zdarzający się w najbliższym otoczeniu. Większe rozpowszechnienie przemocy dostrzegają osoby, których ona bezpośrednio dotyczy – były jej ofiarami bądź sprawcami. Jednak również te osoby oceniają, że w najbliższym otoczeniu jest mniej przemocy w rodzinach niż w skali całego kraju.

W świetle powyższych badań, kiedykolwiek jakiegokolwiek formy przemocy od członka rodziny doświadczył więcej niż co trzeci Polak (36%). Większość z tych osób było ofiarami przemocy co najwyżej kilkukrotnie i wcześniej niż przed 12 miesiącami. Osób

wielokrotnie krzywdzonych przez członków rodziny jest 11%. Najbardziej rozpowszechnioną formą przemocy jest przemoc psychiczna (31%). Rzadziej badani doświadczali przemocy fizycznej (17%), ekonomicznej (8%) oraz seksualnej (3%). Co piąty Polak (20%) – wedle uzyskanych deklaracji – był sprawcą przemocy wobec członków swojego gospodarstwa domowego. Sprawcy najczęściej przyznawali się do przemocy psychicznej (15%), znacznie rzadziej do fizycznej (9%), a bardzo rzadko do ekonomicznej (2%) i seksualnej (0,4%). Ogólnie ponad dwie piąte (42%) Polaków zamieszkuje lub zamieszkiwało w gospodarstwie domowym, w którym dochodziło do przemocy (byli ofiarą przemocy, jej sprawcą lub świadkiem stosowania jej wobec innego członka rodziny). Do bycia ofiarami przemocy najczęściej przyznają się kobiety (39%), mieszkańcy miast powyżej 500 tys. (42%). Do doświadczania przemocy co najmniej raz, częściej przyznawały się osoby z wyższym niż z podstawowym wykształceniem. Przemoc wobec dzieci jest zjawiskiem występującym stosunkowo często. 14% respondentów żyje w gospodarstwie, w którym ofiarą przemocy było dziecko. Dzieci najczęściej padały ofiarą przemocy psychicznej i fizycznej (7%), rzadziej ekonomicznej (3%) i seksualnej (mniej niż co setny).

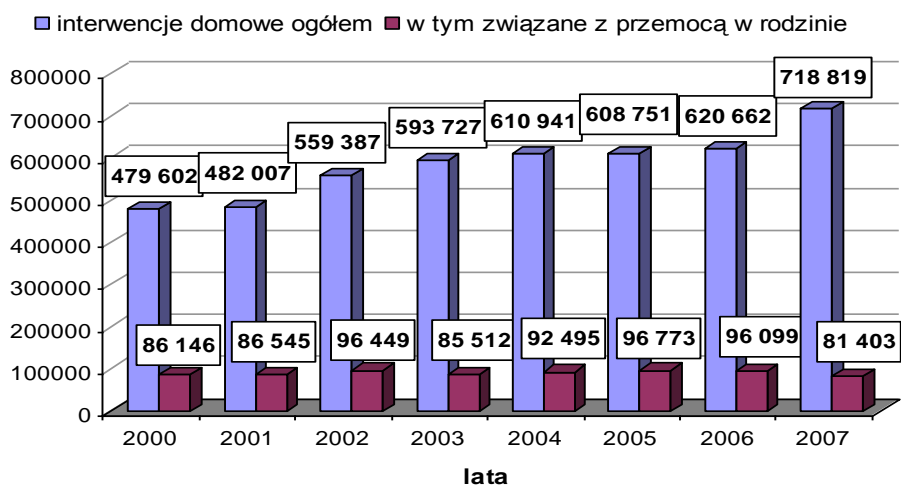
Jak wcześniej wspomniano, ofiarami przemocy domowej najczęściej padają kobiety i dzieci. Nie można także zapominać o mało rozpoznanym zjawisku przemocy domowej wśród osób starszych, niepełnosprawnych i chorych psychicznie²¹.

Według informacji Komendy Stołecznej Policji w Warszawie uzyskanych z danych Niebieskich Kart²², wyłania się obraz problemu przemocy domowej na terenie całego kraju. Ogólna liczba interwencji domowych w latach 2000 – 2007 została przedstawiona na poniższym wykresie. W 2007 r., w stosunku do roku poprzedniego, wzrosła ogólna liczba interwencji domowych o 15,8%, zaś spadła o 15,1% liczba interwencji domowych związanych z przemocą domową.

²¹ Por. R. Durda, *Przemoc wobec starszych kobiet jako przejaw dyskryminacji*. Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”, grudzień 2007. Prezentacja przedstawiona na konferencji Departamentu ds. Kobiet, Rodziny i Przeciwdziałania Dyskryminacji w MPiPS na temat przeciwdziałania przemocy wobec kobiet. Konferencja została zorganizowana w ramach kampanii Rady Europy poświęconej przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej oraz w ramach „16 dni przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć”.

²² Niebieska Karta to procedura określająca postępowanie w przypadku stwierdzenia przemocy domowej: dla Policji procedura o charakterze interwencyjnym, mająca na celu zapewnienie bezpieczeństwa ofiarom przemocy i monitorowanie przez dzielnicowego dalszych działań na rzecz bezpieczeństwa rodziny w oparciu o współpracę ze służbami społecznymi; dla pomocy społecznej – obejmująca diagnozę sytuacji w rodzinie, ocenę stopnia bezpieczeństwa jej członków, planowanie i realizację pomocy na rzecz bezpieczeństwa i rozwiązania problemu przemocy domowej, w oparciu o współpracę z Policją, prokuraturą, sądem i innymi instytucjami i organizacjami.

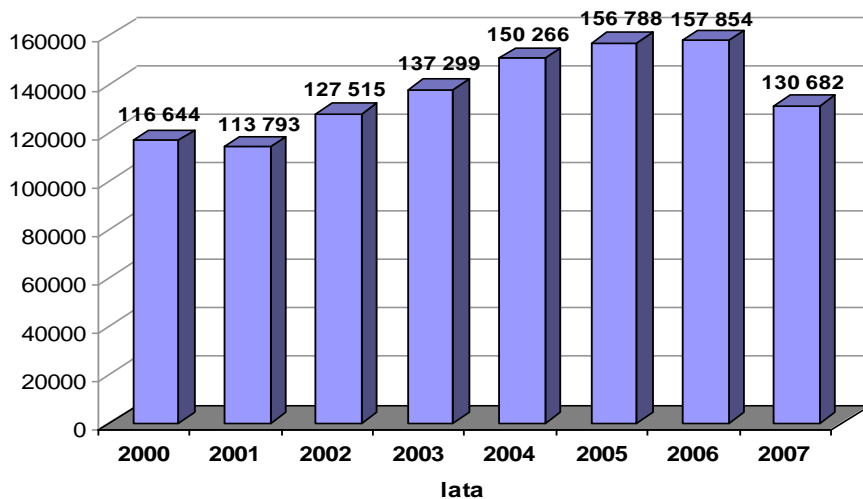
Interwencje domowe policji w Polsce w latach 2000-2007

Źródło: Komenda Główna Policji – statystyki przemocy domowej.

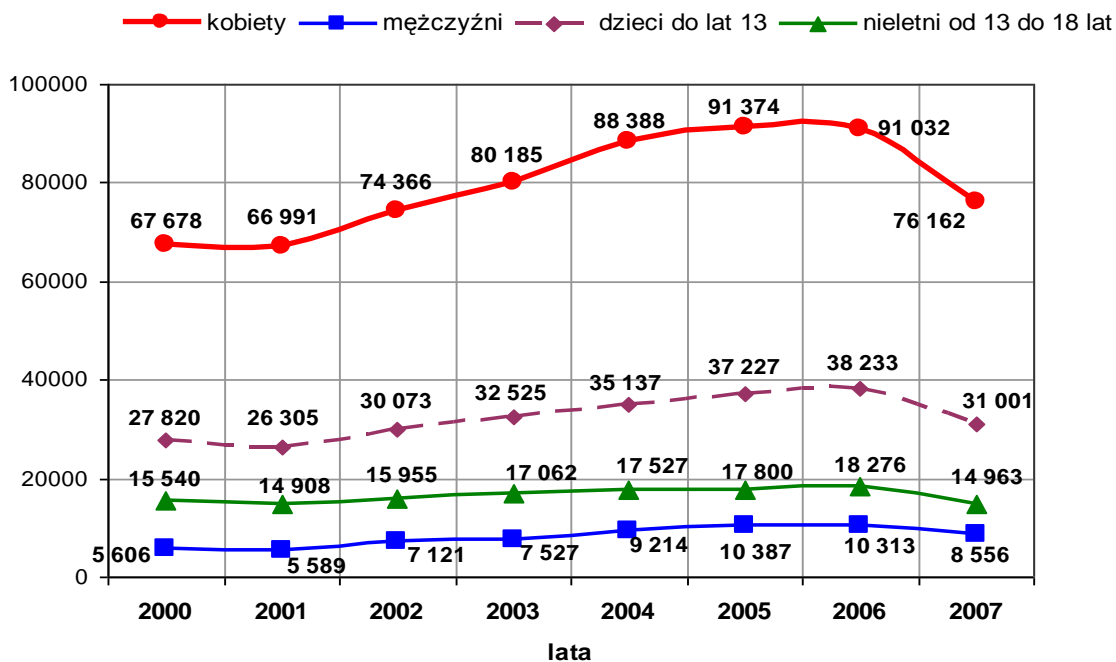
W 2007 r. w stosunku do roku poprzedniego nastąpił spadek liczby ofiar przemocy domowej ogółem o ponad 27 tys., który przełamał dotychczasowy trend wzrostowy notowany od 2001 roku. Spadek ten dotyczył wszystkich poszkodowanych: kobiet, mężczyzn, dzieci do lat 13 i nieletnich w wieku od 13-18 lat. Zmalała także liczba sprawców przemocy domowej, w tym dokonujących aktów przemocy pod wpływem alkoholu.

Liczba ofiar przemocy domowej ogółem w Polsce w latach 2000-2007 wg „Niebieskiej Karty”

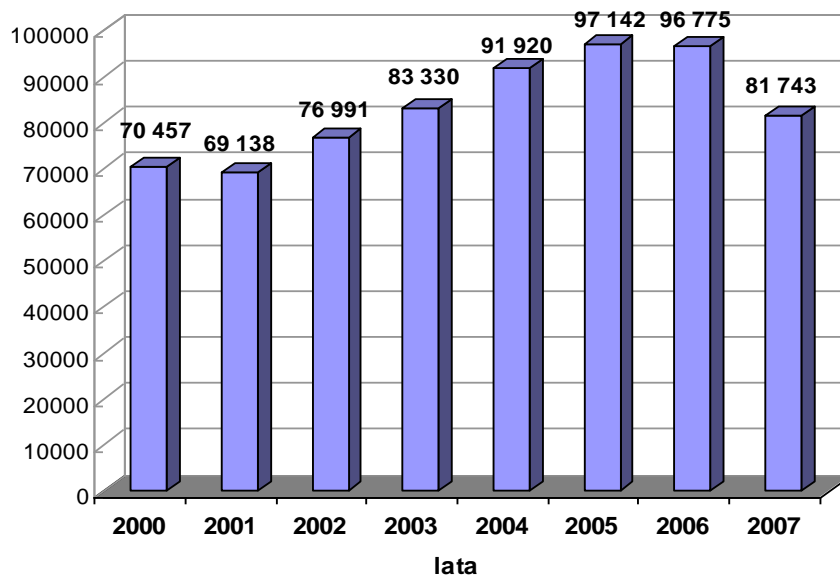
Źródło: Komenda Główna Policji – statystyki przemocy domowej.

Liczba ofiar przemocy domowej w Polsce wg „Niebieskiej Karty” z podziałem na kategorie społeczne

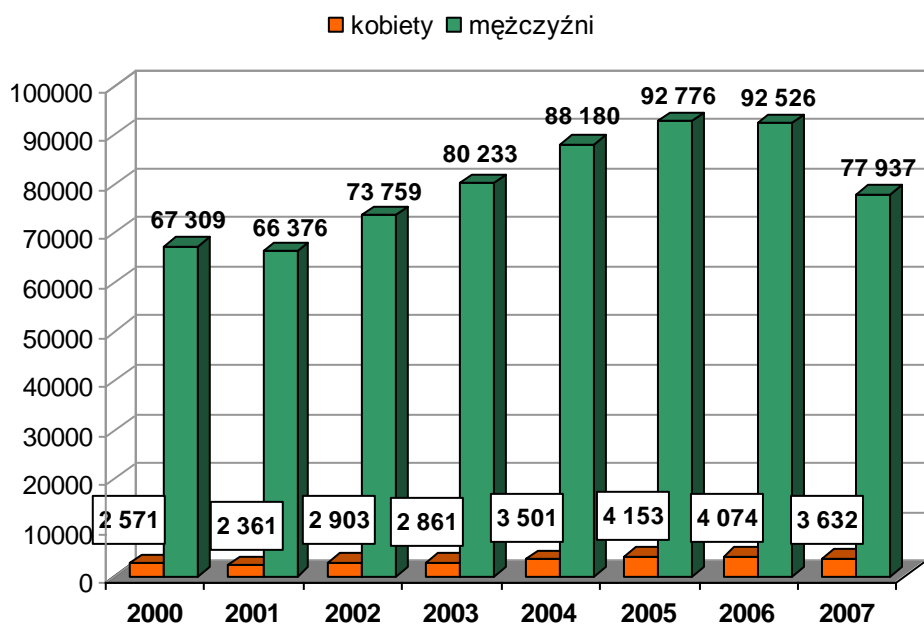
Źródło: Komenda Główna Policji – statystyki przemocy domowej.

Sprawcy przemocy domowej ogółem w Polsce w latach 2000-2007

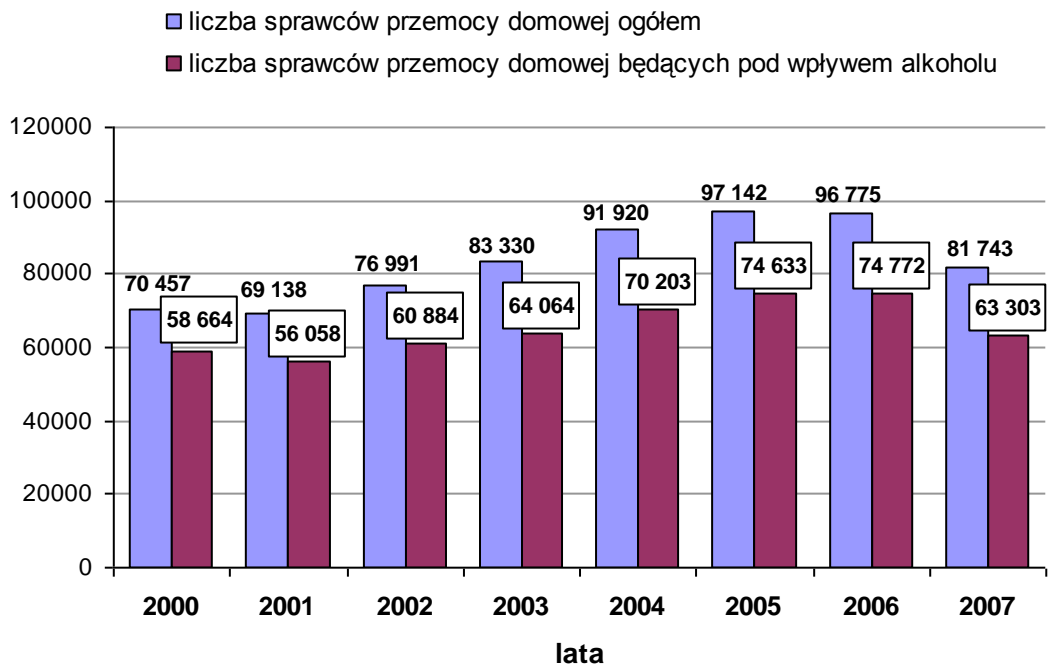
Źródło: Komenda Główna Policji – statystyki przemocy domowej.

Sprawcy przemocy domowej w Polsce w latach 2000-2007 z podziałem na płeć²³

Źródło: Komenda Główna Policji – statystyki przemocy domowej.

Sprawcy przemocy domowej dokonujący przestępstwa pod wpływem alkoholu w Polsce w latach 2000-2007

Źródło: Komenda Główna Policji – statystyki przemocy domowej.

²³ Z wyłączeniem nieletnich.

Liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji w Polsce w latach 2000-2007

Miejsce kierowania informacji	Lata							
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ośrodki pomocy społecznej	8.161	8.313	9.149	12.389	17.638	19.973	27.249	27.370
Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	13.295	14.105	15.325	19.521	20.487	21.789	26.237	24.624
Placówki służby zdrowia	459	419	429	423	526	724	743	737
Placówki szkolno-wychowawcze	764	727	566	781	781	806	915	846
Organizacje pozarządowe	381	479	259	535	1.266	2.227	3.341	4.311
Inne	4.386	14.105	5.366	7.139	9.331	11.646	16.250	17.033
RAZEM	27.446	38.148	31.094	40.788	50.029	57.165	74.735	74.921

Źródło: Komenda Główna Policji – statystyki przemocy domowej.

Dzieciobójstwo i porzucenie

Częstość przypadków maltretowania dzieci w Polsce wydaje się stale wzrastać. Niestety, wykrywalność tego zjawiska jest dalece niewystarczająca. Zwracają uwagę dane o najcięższych postaciach urazów zamierzonych wśród dzieci do 14-tego roku życia. W Polsce zabójstwa stanowią 11,1% ogółu zgonów niemowląt z powodu przyczyn zewnętrznych. Wśród dzieci w wieku od 1-4 lata zabójstwa są przyczyną 4,6% zgonów, a u dzieci w wieku 5-14 lat - 1,8%. Tak więc najmłodsze dzieci obarczone są największym ryzykiem przemocy. Według Światowej Organizacji Zdrowia zabójstwa dzieci w wieku 0-4 lata są dwukrotnie częstsze niż dzieci w wieku 5-14 lat (odpowiednio 5,2 i 2,1 na 100.000 populacji). Najczęściej bezpośrednią przyczyną zgonu jest uraz głowy, jamy brzusznej i zamierzone uduszenie²⁴.

Liczba przestępstw stwierdzonych z art. 149 i art. 210 par. 1 kk – dzieciobójstwo i porzucenie w Polsce w latach 2000-2007

Liczba przestępstw stwierdzonych w Polsce	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dzieciobójstwo	47	26	28	25	19	12	10	13
Porzucenie	71	76	63	86	58	70	94	78

Źródło: Komenda Główna Policji, <http://www.policja.pl/porta1/pol/4/331/> (13.06.2008 r.).

²⁴ *Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Dzieci (projekt)*, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji Rzecznik Praw Dziecka, Warszawa, listopad 2006; http://www.brpd.gov.pl/uploadfiles/bezp_projekt.pdf (1.10.2007).

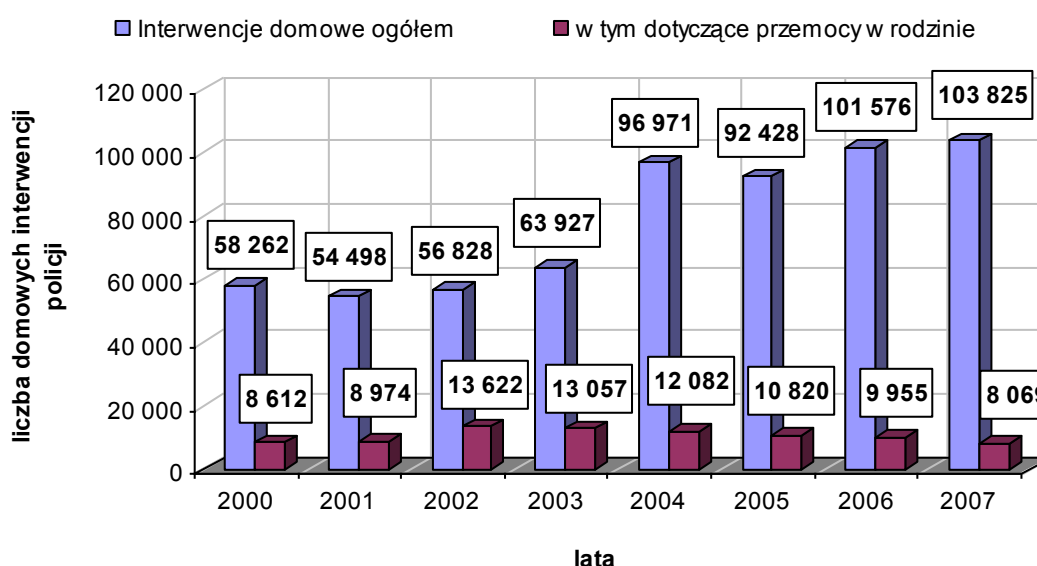
Wykorzystywanie seksualne

Od 20% do 40% dorosłych kobiet i 10% mężczyzn przyznawało się do bycia wykorzystywanymi seksualnie w dzieciństwie. Wyniki większości badań wskazują na związek przemocy w rodzinie z takimi dysfunkcjami rodzinnymi jak rozwód emocjonalny pomiędzy małżonkami, częstość kar fizycznych, brak ciepła w procesie wychowywania, a także choroba psychiczna lub alkoholizm jednego z partnerów. Podkreśla się także, że ojcowie posługujący się przemocą wobec dziecka lub wykorzystujący je seksualnie sami byli w dzieciństwie ofiarami takich zachowań²⁵.

5.2. Skala problemu na terenie województwa śląskiego

Według danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach liczba interwencji w sprawach związanych ze stosowaniem przemocy domowej na terenie województwa śląskiego systematycznie spada od 2002 roku. Liczba interwencji związanych z procedurą Niebieska Karta jest jednak nadal bardzo wysoka - w 2007 roku Śląska Policja przeprowadziła ponad 8 tys. takich interwencji (wykres).

Liczba interwencji domowych Policji (procedura Niebieska Karta) w województwie śląskim w latach 2000-2007

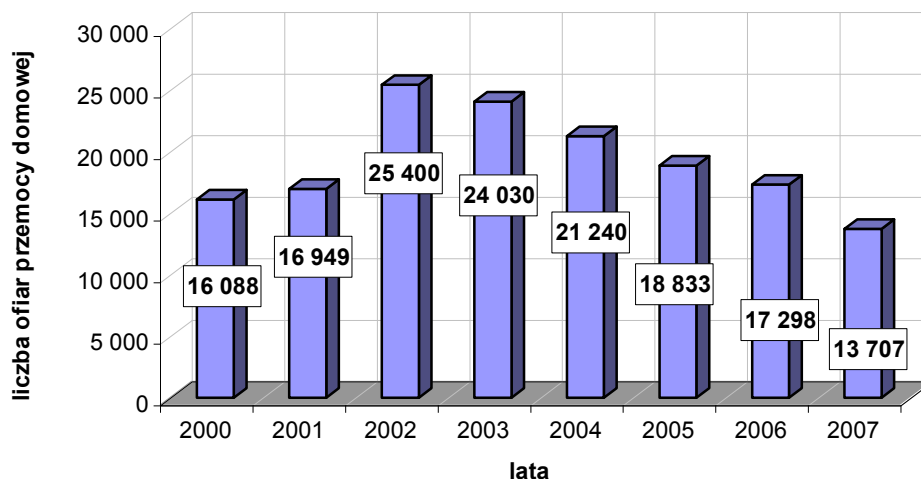

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji – *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych*.

²⁵ Tamże.

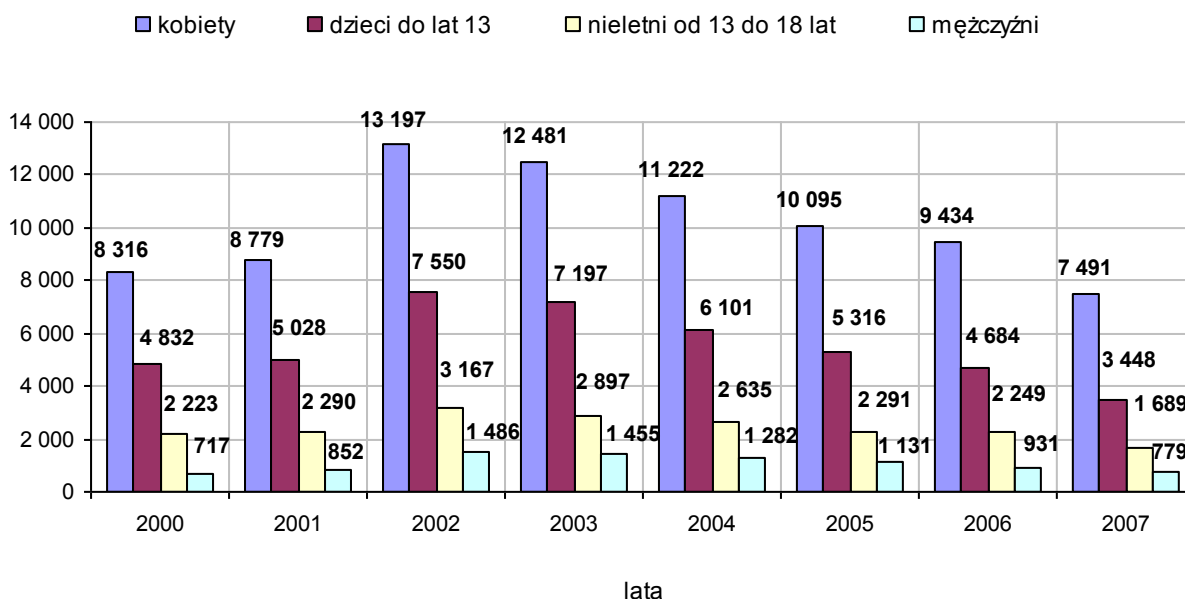
Liczba osób pokrzywdzonych w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w 2007 roku wynosiła 13.707. Wśród ofiar przemocy domowej w 2007 roku najliczniejszą grupę stanowiły kobiety (7.491 osoby – 55%), w dalszej kolejności osoby nieletnie do ukończenia 13 roku życia (3.448 osoby – 25%) oraz osoby niepełnoletnie pomiędzy 13 a 18 rokiem życia (1.689 osób – 12%) i mężczyźni (779 osób – 5%) (wykres).

Osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000-2007

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji – *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych.*

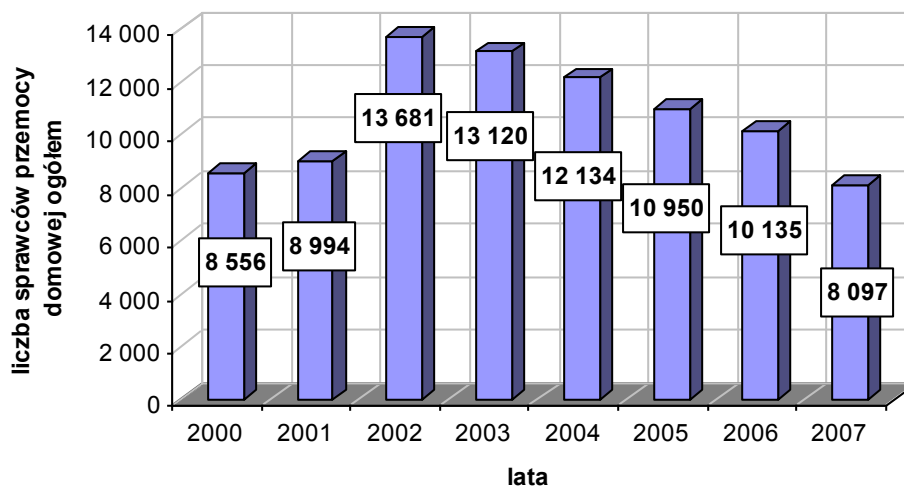
Osoby pokrzywdzone w wyniku przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000-2007 wg kategorii społecznych

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji - *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych.*

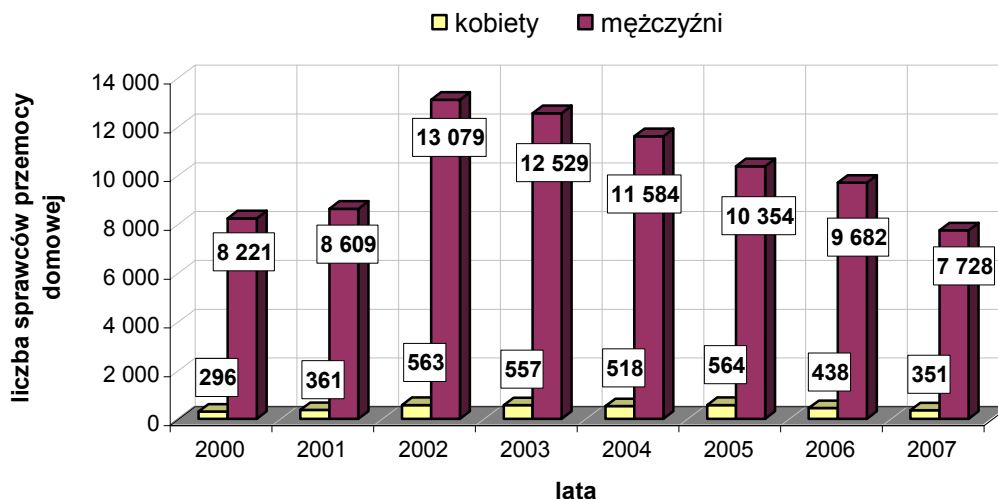
W 2007 roku odnotowano 8 097 sprawców przemocy domowej, wśród których najliczniejszą (95%) grupę stanowili mężczyźni.

Sprawcy przemocy domowej w województwie śląskim w latach 2000-2007

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji - *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych.*

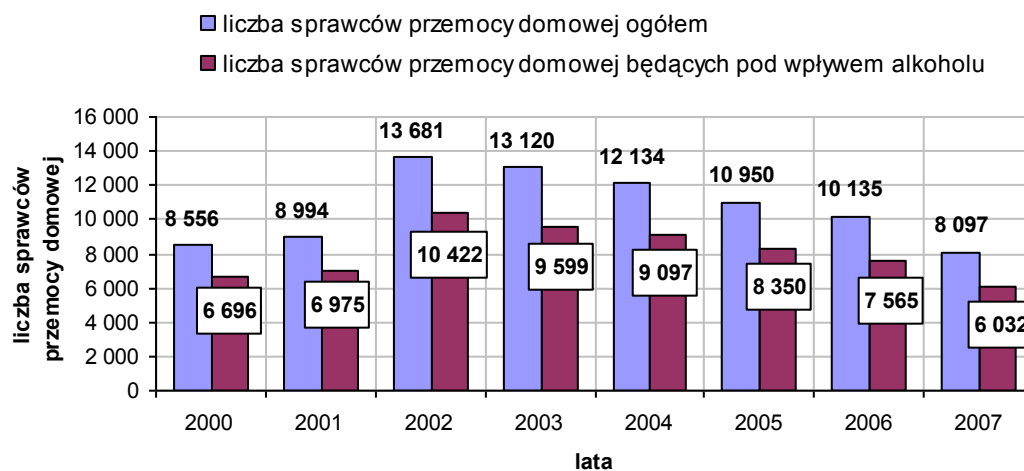
Sprawcy przemocy domowej z podziałem na płeć w województwie śląskim w latach 2000-2007

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji - *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych.*

W 2007 roku liczba sprawców przemocy domowej dokonujących przestępstw pod wpływem alkoholu wyniosła 6 032, co stanowi ponad 74% ogólnej liczby sprawców przemocy domowej.

Sprawcy przemocy domowej dokonujący przestępstwa pod wpływem alkoholu w województwie śląskim w latach 2000-2007

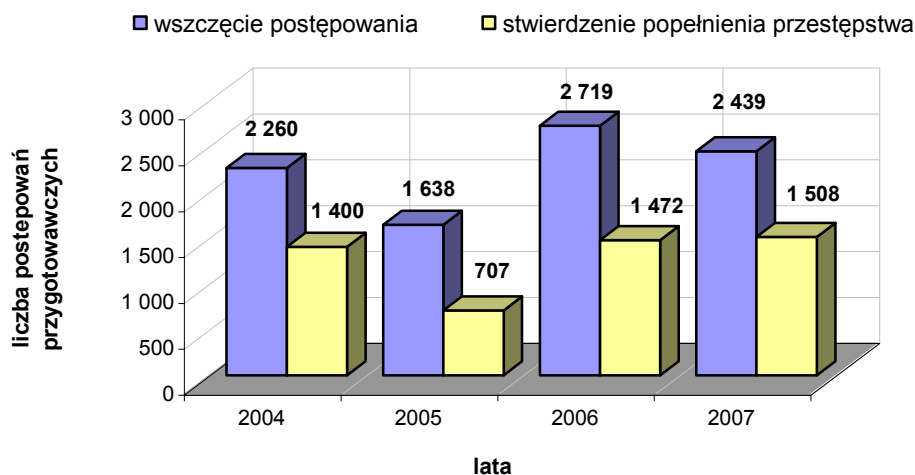
Źródło: Komenda Wojewódzka Policji - *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych.*

Liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji w województwie śląskim w latach 2000-2007

Miejsce kierowania informacji	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ośrodki pomocy społecznej	1 190	1 179	1 956	2 471	2 608	2 199	2 239	1 907
Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	698	741	1 185	1 333	1 271	1 261	1 765	1 631
Placówki służby zdrowia	30	31	51	43	78	16	20	17
Placówki szkolno-wychowawcze	32	36	46	20	54	16	10	17
Organizacje pozarządowe	25	34	35	42	40	81	177	164
Inne	750	552	712	720	800	1 018	1 557	1 337

Przeciwko sprawcom przemocy wytaczane są postępowania karne – w 2007 roku na terenie województwa śląskiego wszczętych zostało 2 439 postępowań przygotowawczych w sprawach przeciwko rodzinie, związanych z procedurą Niebieska Karta, spośród których 1 508 (61%) zakończyło się stwierdzeniem popełnienia przestępstwa z art. 207 kodeksu karnego (wykres).

Liczba postępowań przygotowawczych dotyczących przemocy domowej, w których była prowadzona procedura „Niebieskich Kart” w latach 2004-2007²⁶

Źródło: Komenda Wojewódzka Policji - *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych*.

Warto zwrócić uwagę na zależność między ilością wszczętych postępowań i stwierdzonych przestępstw określonych w art. 207 k.k., dotyczących znęcania się nad rodziną. Taki stan rzeczy może być związany z niewystarczającymi materiałami dowodowymi.

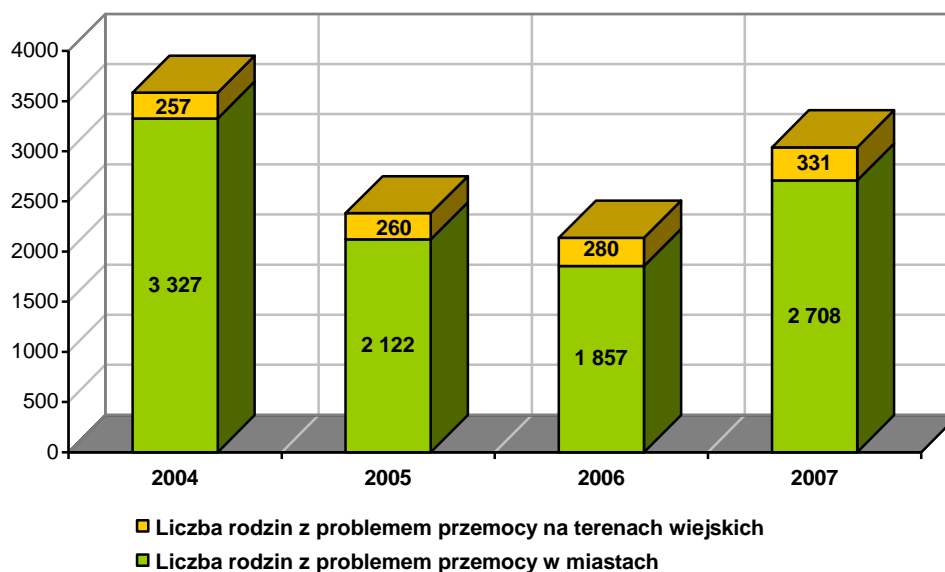
Według danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach najczęściej postępowań w omawianym obszarze prowadzono w sprawach:

- znęcania się nad rodziną,
- zgwałcenia,
- zmuszania do określonego zachowania,
- obcowania płciowego z osobą poniżej 15 roku życia,
- gróźb karalnych,
- rozpijania małoletniego,
- uchylania się od płacenia alimentów,
- uprowadzenia spod opieki lub zatrzymania małoletniego lub osoby nieporadnej,
- naruszenia nietykalności cielesnej,
- kradzieży na szkodę osoby najbliższej.

²⁶ Art. 207 kk uznaje przemoc w rodzinie za przestępstwo – „za znęcanie się psychiczne czy fizyczne nad osobą najbliższą lub pozostającą w zależności od sprawy przewidywana jest kara”.

Według danych uzyskanych ze 167 gmin województwa śląskiego, zebranych w raportach ośrodków pomocy społecznej za 2007 rok, w 3.039 rodzinach zidentyfikowano zjawisko przemocy domowej (w tym 2.708 w miastach). W 2007 roku problem przemocy dotyczył ponad 11 tys. osób w rodzinach.

Liczba rodzin w województwie śląskim, w których w latach 2004-2007 zdiagnozowano problem przemocy (wg miejsca zamieszkania)

Źródło: *Sprawozdania MPiPS*, Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

Z problemem przemocy na co dzień spotykają się gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, których działania są bardzo ważne dla efektywności pomocy rodzinom. GKRPA w 2007 zarejestrowały 1.766 sprawców przemocy w rodzinie i 2.757 ofiar przemocy. Poziom świadomości członków komisji na temat zjawiska przemocy jest jednak bardzo niski. Najczęstszą reakcją komisji było wezwanie sprawcy na rozmowę interwencyjną. Jedynie w 21 gminach podjęto działania mające na celu zawiadomianie prokuratury o popełnieniu przestępstwa.²⁷ Zdaniem pani Katarzyny Michalskiej w większości przypadków członkowie gminnych komisji zajmują się problemami nadużywania alkoholu, pomijając sytuację pozostałych członków rodziny alkoholowej i doświadczanej przez nich przemocy. Nie wynika to ze złej woli, lecz z kilku innych czynników. Pierwszym z nich jest koncentracja na ustawowym zadaniu komisji, związanym z instytucją zobowiązania do leczenia, polegającym m.in. na motywowaniu osób uzależnionych do podjęcia terapii.

²⁷ Dane zgromadzone z gmin województwa śląskiego na podstawie ankiety PARPA-G1 „Roczne sprawozdania z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2007 roku”.

Drugim czynnikiem może być brak właściwego przygotowania członków gminnych komisji do skutecznego rozpoznawania i zajmowania się przemocą domową. Bardzo ważne jest więc przejście odpowiednich szkoleń i warsztatów, które dostarczają wiedzy oraz uczą kontaktu ze zgłaszającymi się osobami.²⁸

**Rodzaje działań podejmowanych przez GKRPA w województwie śląskim
w celu przeciwdziałania przemocy domowej w 2007 roku**

Rodzaj działań podejmowanych przez komisje	Liczba gmin, które podjęły działania	Liczba działań podjętych przez gminy
Zawiadomienie prokuratury o popełnieniu przestępstwa znęcania się	21	67
Wezwanie sprawcy przemocy nadużywającego alkoholu na rozmowę interwencyjną	89	2214
Powiadomienie Policji	39	339
Skierowanie sprawcy do wzięcia udziału w programie korekcyjnym	29	719
Skierowanie dorosłych ofiar przemocy do specjalistycznych placówek terapeutycznych	38	710
Skierowanie do wzięcia udziału w samopomocowej grupie wsparcia	34	901
Skierowanie dzieci ofiar przemocy do świetlic socjoterapeutycznych	20	432
Skierowanie dziecka do grupy terapeutycznej	14	77
Powiadomienie sądu rodzinnego o sytuacji dziecka	25	98
Powiadomienie innych służb o sytuacji rodziny w ramach procedury „Niebieska Karta”	25	324
Inne	5	5

Źródło: Dane zgromadzone z gmin województwa śląskiego na podstawie ankiety PARPA-G1 „Roczne sprawozdania z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2007 roku”.

Z badań ankietowych przeprowadzonych w 2005 roku na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego przez Pracownię Badań Społecznych w Sopocie wynika, że 5% mieszkańców województwa śląskiego w ciągu ostatnich 12 miesięcy spotkało się w swojej rodzinie z przypadkiem przemocy fizycznej. Nieco więcej, bo 10% przyznało, że w ich najbliższym otoczeniu doszło do przemocy psychicznej. 12% badanych zadeklarowało, że w dzieciństwie doznawało przemocy ze strony bliskich, natomiast 16% było świadkami przemocy.²⁹

²⁸ Katarzyna Michalska, Czasopismo: Świat Problemów, Rok: 2002, Numer 6.

²⁹ Wzorce konsumpcji alkoholu w województwie śląskim Raport z badań ankietowych zrealizowanych przez Pracownię Badań Społecznych z Sopotu w grudniu 2005 r.

5.3. Zasoby instytucjonalne funkcjonujące na terenie województwa śląskiego w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Do szerokiego spektrum podmiotów realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie należą:

- **Jednostki organizacyjne pomocy społecznej** – działające w najbliższym środowisku lokalnym zarówno ofiar jak i sprawców przemocy w rodzinie, służące doraźnym lub specjalistycznym wsparciem w rozwiązywaniu problemów związanych z przemocą, realizujące procedury „Niebieskich kart”:
 - powiatowe centra pomocy rodzinie,
 - ośrodki pomocy społecznej,
 - specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy,
 - ośrodki interwencji kryzysowej,
 - placówki specjalistycznego poradnictwa,
 - placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego oraz całodobowe realizujące programy opiekuńcze i socjoterapeutyczne dla dzieci i młodzieży.

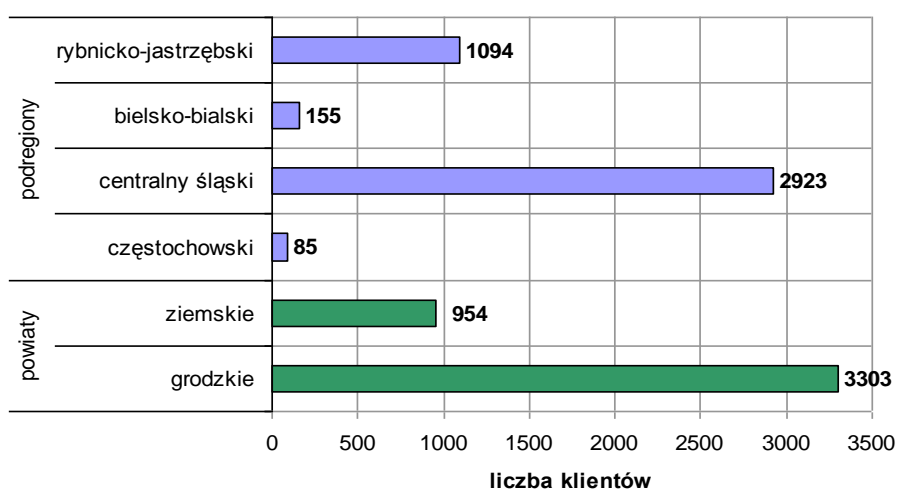
- **Gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych** – podejmujące czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego, mające m. in. możliwość wzywania sprawców przemocy w rodzinie na rozmowę interwencyjną oraz podejmowania działań zmierzających do zawiadomienia prokuratury o popełnieniu przestępstwa.

- **Placówki służby zdrowia** – zwłaszcza pierwszego kontaktu, które w razie rozpoznania symptomów świadczących o stosowaniu przemocy powiadamiają organy ścigania, a ofiary o możliwościach uzyskania pomocy. Są to przede wszystkim:
 - ośrodki zdrowia (lekarze rodzinni, pielęgniarki),
 - oddziały ratunkowe,
 - pogotowie ratunkowe,
 - placówki leczenia odwykowego.

- **Placówki oświaty** – mające bezpośredni kontakt z dziećmi i młodzieżą, zwłaszcza:
 - szkoły,
 - poradnie psychologiczno – pedagogiczne.
- **Policja** – przyjmująca zgłoszenia od ofiar i świadków o stosowaniu przemocy w rodzinie oraz podejmującą interwencję w tych sprawach, a także realizującą procedury „Niebieskich kart”.
- **Prokuratura** – prowadząca postępowanie przygotowawcze i wyjaśniające w sprawach dotyczących przestępstw związanych ze stosowaniem przemocy w rodzinie.
- **Sądy** (zwłaszcza sądy rodzinne) – orzekające w sprawach karnych i rodzinnych, mające m.in. możliwość stosowania kar wobec sprawców przemocy oraz przymusu poddawania się terapii dla sprawców przemocy.
- **Zakłady karne** mogące wdrażać programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie.
- **Organizacje pozarządowe** – podejmujące działania na rzecz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, zwłaszcza kryzysowej.
- **Inne podmioty** – realizujące zadania na rzecz wsparcia osób i rodzin dotkniętych problemem przemocy domowej, mające charakter interdyscyplinarny, bądź specjalistyczny, takie jak:
 - zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
 - grupy wsparcia dla ofiar przemocy,
 - punkty konsultacyjne,
 - punkty interwencji kryzysowej,
 - poradnie życia rodzinnego,
 - telefony interwencyjne,
 - telefony zaufania,
 - schroniska i hostele,
 - placówki realizujące programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy.

Według danych pochodzących ze *Sprawozdania MPiPS-03* w 2007 roku w województwie śląskim funkcjonowało 21 ośrodków interwencji kryzysowej. W podregionach częstochowskim, bielsko-bialskim i rybnicko-jastrzębskim działały po 2 ośrodki, a w centralnym śląskim – 15 ośrodków. Łączna liczba klientów wszystkich placówek wynosiła 4.257.

Liczba klientów ośrodków interwencji kryzysowej w województwie śląskim w 2007 r. wg podregionów i typów powiatów

Źródło: *Sprawozdanie MPiPS-03* za 2007 rok.

Obowiązek przeciwdziałania przemocy w rodzinie spoczywa na samorządach lokalnych i jest zadaniem własnym gminy. Wynika to z zapisów art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zgodnie z którym do zadań własnych gminy należy w szczególności:

- tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- opracowywanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- prowadzenie gminnych ośrodków wsparcia.

Według danych pochodzących ze sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych³⁰ w 2007 roku w województwie śląskim na rzecz rodzin dotkniętych problemem przemocy domowej realizowało zadania:

- 113 punktów konsultacyjnych dla ofiar,
- 48 telefonów zaufania,
- 32 schronisk i hoteli,
- 21 ośrodków interwencji kryzysowej
- 17 ośrodków wsparcia dla rodzin z problemem przemocy,
- 38 grup wsparcia dla ofiar przemocy,
- 16 grup terapeutycznych dla dzieci-ofiar przemocy,
- 63 interdyscyplinarnych zespołów ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- 31 interdyscyplinarnych zespołów ds. przeciwdziałania przemocy wobec dzieci.

Ponadto realizowano 22 programy na rzecz ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

Dla efektywności prowadzonych działań, poza dobrą organizacją, ważne są kompetencje osób zaangażowanych w te działania. W 38 gminach prowadzono szkolenia w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym 11 dotyczyło procedury „Niebieskich Kart”.

5.4 Potrzeby szkoleniowe grup zawodowych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Potrzeby szkoleniowe grup zawodowych „pierwszego kontaktu” z przypadkami przemocy w rodzinie – wyniki badań ogólnokrajowych.

Z ogólnopolskich badań przeprowadzonych w październiku 2007 roku przez TNS OBOP nt. *Potrzeby szkoleniowe grup zawodowych „pierwszego kontaktu” z przypadkami przemocy w rodzinie* wynika, iż pracownicy „pierwszego kontaktu” nie pozostają obojętni na sytuację przemocy w rodzinie, jeśli zetkną się z takimi przypadkami, to niemal powszechnie podejmują jakieś działania, aby jej przeciwdziałać. Znacząco odróżniają się jedynie pracownicy służby zdrowia, którzy wyraźnie rzadziej (choć także w większości)

³⁰ Dane pochodzą z ankiet „PARPA- G1 Roczne sprawozdanie z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2007 roku” wypełnionych przez 158 gmin województwa śląskiego (95%).

reagują na napotkane w życiu zawodowym przypadki przemocy w rodzinie. Swoją brak reakcji usprawiedliwiają brakiem dowodów, niechęcią pacjenta do pomocy oraz objęciem rodziny pomocą innych instytucji.

Okazuje się, że najczęściej reagują na przemoc respondenci z grup, które w swojej pracy powszechnie się z nią stykają, a pomoc rodzinom w sytuacji przemocy jest częścią ich obowiązków – policjanci, pracownicy PCPR i OPS oraz kuratorzy. Pracownicy socjalni z OPS, nieco rzadziej niż w przypadku innych rodzajów przemoc, są skłonni do podejmowania działań w związku z przemocą seksualną, a jeśli je podejmują to stosunkowo często uważają je za nieskuteczne.

Osoby z grup „pierwszego kontaktu” ze względu na rodzaje przemocy, z którymi się stykają stają przede wszystkim przed koniecznością podejmowania interwencji w przypadkach przemocy fizycznej i psychicznej, a rzadziej ekonomicznej i seksualnej. Jeśli chodzi o te dwie ostatnie formy przemocy to jakiegokolwiek działania podejmowane są także mniej chętnie. Większość ankietowanych pracowników „pierwszego kontaktu” ocenia swoje działania podejmowane w związku z przypadkami przemocy w rodzinie jako skuteczne. W największym stopniu przekonani o skuteczności swoich działań są policjanci. Natomiast formą przemocy, co do której podejmowane działania wydają się respondentom najskuteczniejsze, jest przemoc fizyczna.

Rozmowa z ofiarą to podstawowe działanie, które podejmowane jest przez respondentów w sytuacjach zetknięcia się z przemocą – niezależnie od jej formy. Policjanci, kuratorzy oraz pracownicy OPS-ów (badani, którzy pracują w bliższej styczności z rodzinami) prawie zawsze rozmawiają także ze sprawcą przemocy.

Większość respondentów, którzy interweniowali w przypadkach przemocy nie zgłasza szczególnych problemów z tym związanych. Problemy, które się pojawiały są podobne dla wszystkich grup zawodowych. We wszystkich grupach badanych poza pedagogami szkolnymi na pierwszym miejscu pojawiają się trudności w kontaktach z ofiarami, ich niechęć do współdziałania, obawy przed ujawnieniem przemocy. Wszystkie grupy zgłaszały również problemy wynikające z braku odpowiedniej wiedzy, narzędzi, doświadczenia (z różnych dziedzin, ale przydatnych podczas pracy z osobami i rodzinami, których dotyczy problem przemocy) – w szczególności pedagogzy szkolni, policjanci, pracownicy służby zdrowia i pracownicy socjalni. Policjanci, częściej niż inne grupy, mówią o bezsilności i poczuciu braku wpływu. Pedagogzy szkolni wspominają o złej współpracy pomiędzy instytucjami. Pracownicy służby zdrowia - o braku informacji o instytucjach, do których mogą kierować

ofiare. Pracownicy OPS-ów - o braku instytucji wspierających, a pracownicy PCPR-ów - o złych przepisach.

Różne formy przemocy są różnie przez pracowników „pierwszego kontaktu” traktowane. Wydaje się, że w szczególności przemoc ekonomiczna jest traktowana jako mniej szkodliwa forma przemocy – respondenci rzadziej na nią reagują, głównie poprzez udzielenie wsparcia materialnego ofierze. Instytucje „pierwszego kontaktu” podejmują współpracę z policją przede wszystkim w przypadkach przemocy fizycznej i seksualnej.

Generalnie, w szkoleniach, konferencjach, seminariach z zakresu przemocy w rodzinie brała udział zdecydowana większość badanych pracowników socjalnych, pedagogów szkolnych, kuratorów i policjantów (ponad siedmiu na dziesięciu). Jedynie wśród pracowników służby zdrowia osoby, które uczestniczyły w tego rodzaju zajęciach znajdowały się w wyraźnej mniejszości (brał w nich udział mniej niż co piąty pytany). Mimo, że w przypadku większości grup „pierwszego kontaktu” udział w szkoleniach z zakresu przemocy w rodzinie brała większość, to jednak osoby te nie porzeczają na informacjach już pozyskanych – zdecydowana większość szkolenia uznaje za potrzebne i deklaruje chęć uczestniczenia w nich.

Potrzeby szkoleniowe grup zawodowych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie – wyniki badań wojewódzkich.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego przeprowadził badanie potrzeb szkoleniowych i doradczych kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego. Przedsięwzięcie to stanowi jedno z działań projektu systemowego pod nazwą „*Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego*”, realizowanego przez ROPS w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. Badanie umożliwia diagnozę potrzeb rozwojowych potencjalnych beneficjentów, a jego celem jest aktualne określenie ważnych zagadnień szkoleniowych, obszarów wsparcia doradczego oraz ustalenie metod i form rozwoju zawodowego kadr pomocy i integracji społecznej.

Badanie zostało przeprowadzone w listopadzie i grudniu 2008 roku za pomocą kwestionariuszy ankiet skierowanych drogą e-mailową do 184 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (OPS, PCPR), do 58 placówek opiekuńczo-wychowawczych (POW) oraz do 24 ośrodków interwencji kryzysowej (OIK).

Poniższe informacje zawierają dane dotyczące najistotniejszych potrzeb szkoleniowych poszczególnych grup zawodowych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej wśród 73 zagadnień szkoleniowych dotyczących różnych obszarów na wysokim, bo 6 miejscu wskazali szkolenie na temat „*Systemowe spojrzenie na problem przemocy w rodzinie. Praca z rodziną dotkniętą przemocą – wykorzystanie „Niebieskiej Karty”*”.

Z kolei pracownicy placówek opiekuńczo-wychowawczych, tj. wychowawcy, opiekunowie, terapeuci, pedagodzy i psycholodzy za ważne uznali szkolenie na temat „*Problem wykorzystania seksualnego wśród dzieci i młodzieży – metody diagnozy oraz interweniowania*”.

Wśród pracowników ośrodków interwencji kryzysowej szkoleniami z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie najbardziej zainteresowani byli pedagodzy oraz pracownicy socjalni. Pedagodzy za najważniejsze uznali szkolenie na temat „*Problem wykorzystania seksualnego wśród dzieci i młodzieży – metody diagnozy oraz interweniowania*”, „*Praca z dzieckiem z rodziny przemocowej (ofiar/sprawca/świadek)*” wskazane na 2 pozycji oraz „*Praca z ofiarą przemocy w rodzinie*” (10 pozycja).³¹ Pracownicy socjalni zatrudnieni w ośrodkach interwencji kryzysowej za najważniejsze zagadnienia szkoleniowe uznali „*Praca z ofiarą przemocy w rodzinie*” (2 pozycja), „*Systemowe spojrzenie na problem przemocy w rodzinie. Praca z rodziną dotkniętą przemocą – wykorzystanie „Niebieskiej Karty”*” (3 pozycja) oraz „*Reintegracja społeczna i aktywizacja zawodowa kobiet doświadczających przemocy*” (8 pozycja).³²

³¹ Lista zagadnień szkoleniowych dla pedagogów ośrodków interwencji kryzysowej liczyła 53 pozycje.

³² Lista zagadnień szkoleniowych dla pracowników socjalnych w ośrodkach interwencji kryzysowej liczyła 47 pozycji.

5.5 Analiza SWOT

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w województwie śląskim

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none">– Istniejące zaplecze kadrowe i instytucjonalne (m.in. ośrodki interwencji kryzysowej, punkty konsultacyjne, telefony zaufania, schroniska i hotele, ośrodki wsparcia dla rodzin z problemem przemocy, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego dla dzieci, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, grupy wsparcia, zakłady leczenia odwykowego)– Doskonalenie zawodowe kadr działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.– Gotowość oraz umiejętność współpracy instytucji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.– Zaangażowanie organizacji pozarządowych w realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.– Stosowanie procedury „Niebieskiej Karty” przez policję i pomoc społeczną.– Dotacje celowe z budżetu państwa na realizację zadań własnych samorządu województwa dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie w zakresie organizacji szkoleń dla osób zawodowo zajmujących się udzielaniem wsparcia ofiarom i sprawcom przemocy.– Kampanie społeczne na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	<ul style="list-style-type: none">– Niewystarczająca współpraca instytucji odpowiedzialnych za przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (słaby przepływ informacji, niedopracowane procedury).– Niedostateczna wiedza przedstawicieli instytucji realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie o wzajemnych kompetencjach i zapleczu.– Brak koordynacji działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w samorządach lokalnych.– Niewystarczająca liczba szkoleń dla kadr w zakresie diagnozowania zjawiska przemocy w rodzinie oraz metod pracy z ofiarą i sprawcą przemocy oraz szkoleń interdyscyplinarnych.– Niedostateczna wiedza na temat zjawiska przemocy w rodzinie wśród pracowników oświaty i służby zdrowia.– Niski odsetek zawiadomień prokuratury o popełnieniu przestępstwa w związku z przemocą w rodzinie w pracach gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.– Fluktuacja kadr (zwłaszcza członków gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych).– Niewystarczająca liczba zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.– Bierność świadków przemocy w rodzinie.– Funkcjonowanie w społeczeństwie stereotypów na temat zjawiska przemocy domowej (np. akceptacja swojej sytuacji przez ofiary przemocy lub to, że ofiary są odpowiedzialne za doświadczaną przemoc).– Brak działań na rzecz reintegracji rodziny.– Brak badań dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie w województwie śląskim.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – Wprowadzenie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 roku. – Przyjęcie Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. – Ustawowy obowiązek tworzenia gminnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie. – Ustawowy obowiązek opracowywania przez powiaty programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy. – Projekt zmian legislacyjnych mających na celu zarówno poprawę skuteczności ochrony ofiar przemocy, jak i ułatwienie izolacji sprawców przemocy od ofiar. – Dobrowolne uczestnictwo sprawców przemocy domowej w programach korekcyjno-edukacyjnych. – Zwiększająca się świadomość społeczna dotycząca zjawiska przemocy w rodzinie. – Możliwość ubiegania się o środki finansowe z EFS na realizację projektów systemowych z obszaru pomocy społecznej. – Dobre praktyki w zakresie realizowania programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie. – Projekt rozszerzenia kręgu realizatorów procedury „Niebieska Karta”, zwłaszcza o oświatę i służbę zdrowia. – Zaangażowanie środków masowego przekazu w kampanie przeciwdziałające przemocy w rodzinie. – Społeczna debata na temat całkowitego zakazu bicia dzieci. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niespójność przepisów prawnych dotyczących problematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie. – Brak możliwości zapewnienia właściwej ochrony ofiarom przemocy (izolacja ofiar zamiast sprawcy). – Brak zaplecza zabezpieczającego egzekucje eksmisji sprawców przemocy w rodzinie. – Niewystarczające środki finansowe na realizację zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiaty (tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc). – Skomplikowane procedury pozyskiwania środków finansowych z Unii Europejskiej. – Mniejsze w środowisku wiejskim niż w miastach możliwości tworzenia gminnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz realizowania programów ochrony ofiar przemocy ze względu na brak środków finansowych. – Brak Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w województwie śląskim.

6. PROGRAM OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W RODZINIE

6.1. Adresaci programu

Beneficjentami Programu są mieszkańcy województwa śląskiego. Działania Programu będą w szczególności prowadzone na rzecz:

- osób doświadczających przemocy domowej, w tym m. in. dzieci i młodzieży, współmałżonków lub partnerów, a także osób starszych i niepełnosprawnych,
- sprawców przemocy w rodzinie,
- świadków przemocy w rodzinie,
- osób podejmujących działania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, w tym m.in. pracowników socjalnych, kuratorów zawodowych, terapeutów, policjantów, pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych, nauczycieli, pracowników placówek leczenia odwykowego, pedagogów, psychologów, pracowników służby zdrowia,
- instytucji i organizacji pozarządowych, działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- społeczności lokalnych.

Bezpośredni odbiorcy programu, czyli osoby doświadczające przemocy w rodzinie, stanowią grupę niejednorodną pod wieloma względami. Pomimo, iż wśród ofiar przeważają kobiety i dzieci, nie można marginalizować sytuacji, w których ofiarami przemocy są mężczyźni.

6.2. Podstawowe kierunki działań programu

Program ochrony ofiar przemocy w rodzinie zakłada trzy podstawowe kierunki działań:

1. Działania uprzedzające (prewencja I stopnia): obejmujące diagnozę skali zjawiska przemocy domowej, stanu zasobów, działalność informacyjną i edukacyjną adresowaną do ogółu społeczeństwa, osób pracujących z ofiarami, sprawcami i świadkami przemocy w rodzinie.

2. Działania interwencyjne (prewencja II stopnia): nakierowane na ochronę ofiar przemocy w rodzinie i podejmowane wobec sprawców przemocy.
3. Działania wspierające (prewencja III stopnia): psychologiczne, terapeutyczne i pedagogiczne, adresowane do osób poszkodowanych w wyniku doświadczania przemocy w rodzinie.

6.3. Cele, działania, rezultaty

Cel główny

**PRZECIWDZIAŁANIE ZJAWISKU PRZEMOCY W RODZINIE
W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM.**

Cele operacyjne:

1. **DIAGNOZOWANIE PROBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z PRZEMOCĄ W RODZINIE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.**
2. **WZMOCNIENIE LOKALNYCH SYSTEMÓW PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE.**
3. **PROFESJONALIZACJA KADR DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE.**
4. **PROMOWANIE POSTAW SPOŁECZNYCH WOLNYCH OD PRZEMOCY.**

CEL OPERACYJNY 1

DIAGNOZOWANIE PROBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z PRZEMOCĄ W RODZINIE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.

DZIAŁANIE 1.1.	Badanie zjawiska przemocy w rodzinie w województwie śląskim.
DZIAŁANIE 1.2.	Analiza potrzeb i zasobów instytucjonalnych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego.

Skuteczne przeciwdziałanie przemocy w rodzinie opiera się na profesjonalnej znajomości problemów występujących w tym obszarze.

Istniejące statystyki pozwalają jedynie na oszacowanie rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie zarówno na poziomie kraju, jak i województwa ponieważ obejmują tylko zgłaszane przypadki przemocy (przede wszystkim interwencje policji).

Zjawisko przemocy w rodzinie w województwie śląskim wymaga szczegółowej diagnozy. Dlatego niezbędne jest analiza danych statystycznych gromadzonych przez różne instytucje – policję, sądy, pomoc społeczną. Ważne jest także prowadzenie szczegółowych badań w tym obszarze umożliwiających określenie skali zjawiska oraz postaw społecznych wobec problemu przemocy w rodzinie, w tym funkcjonujących w społeczeństwie stereotypów. Systematyczne działania diagnostyczne umożliwią określenie faktycznych problemów, planowanie działań naprawczych oraz analizę zmian zachodzących na przestrzeni lat.

Istnieje także konieczność identyfikowania potrzeb i zasobów instytucjonalnych w zakresie wspierania ofiar przemocy w rodzinie oraz realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy.

Rezultaty:

- Uzyskanie wiedzy na temat skali zjawiska przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego oraz postaw społecznych wobec tego problemu..
- Zgromadzenie danych na temat istniejących zasobów instytucjonalnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Uzyskanie informacji o obszarach z dziedziny przeciwdziałania przemocy w rodzinie wymagających wsparcia.

CEL OPERACYJNY 2

WZMOCNIENIE LOKALNYCH SYSTEMÓW PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

DZIAŁANIE 2.1.	Wspieranie programów mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, w szczególności: <ul style="list-style-type: none">• ochrony ofiar przemocy w rodzinie,• oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie,• profilaktyczno-edukacyjnych na rzecz kształtowania postaw społecznych wolnych od przemocy skierowanych m.in. do dzieci i młodzieży.
DZIAŁANIE 2.2.	Upowszechnianie informacji o podmiotach działających na rzecz osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc.
DZIAŁANIE 2.3.	Tworzenie warunków do wymiany doświadczeń dla przedstawicieli różnych podmiotów zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem i łagodzeniem skutków przemocy w rodzinie.

Prawidłowe funkcjonowanie lokalnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie wymaga podejmowania kompleksowych, interdyscyplinarnych oddziaływań na osoby i rodziny dotknięte tym problemem. Z jednej strony dotyczy to ochrony ofiar przemocy, z drugiej zaś działań naprawczo-edukacyjnych w stosunku do sprawców przemocy.

Ważne jest wspieranie programów łagodzenia skutków przemocy w rodzinie, w tym wspieranie działań na rzecz podniesienia bezpieczeństwa ofiar przemocy. Częstym problemem zauważanym i zgłaszanym przez specjalistów zawodowo zajmujących się udzielaniem wsparcia w ramach procedury Niebieska Karta jest wycofywanie skargi kobiety-ofiary z obawy przed sankcjami ze strony sprawcy. Przyczyna tego problemu leży w czynnikach psychologicznych – w lęku przed sprawcą oraz w uzależnieniu psychologicznym i ekonomicznym od sprawcy.

Ważne jest również nabywanie przez dzieci i młodzież umiejętności radzenia sobie w sytuacji przemocy oraz kształtowanie ich postaw społecznych wolnych od agresji i przemocy.

Warunkiem koniecznym do prowadzenia działań na rzecz osób i rodzin dotkniętych przemocą domową jest zapewnienie dostępu do informacji o placówkach zajmujących się udzielaniem wsparcia takim osobom.

Wysiłki samorządów lokalnych mające na celu optymalne funkcjonowanie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, obejmują poszukiwanie ścieżek współpracy z podmiotami działającymi w różnych sektorach, zwłaszcza z placówkami oświaty, policją, sądami, placówkami podstawowej opieki zdrowotnej oraz organizacjami pozarządowymi. Skuteczność podejmowanych działań może podnieść wymiana dobrych praktyk pomiędzy przedstawicielami wymienionych podmiotów.

Rezultaty:

- Wzmocnienie systemu wsparcia na rzecz ofiar przemocy w rodzinie.
- Zwiększenie dostępności informacji o miejscach i formach pomocy ofiarom przemocy w rodzinie.
- Rozszerzenie oferty świadczonych usług (w tym również poradniczej, interwencyjnej i terapeutycznej) na rzecz osób dotkniętych problemem przemocy domowej.
- Zwiększenie bezpieczeństwa ofiar przemocy w rodzinie zarówno podczas trwania procedur prawnych, jak i w trakcie wychodzenia z kryzysu.
- Zwiększenie dostępności do informacji o podmiotach udzielających wsparcia ofiarom przemocy domowej oraz o formach udzielanego wsparcia.
- Zwiększenie dostępności do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie.

CEL OPERACYJNY 3

PROFESJONALIZACJA KADR DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

DZIAŁANIE 3.1.	Analiza potrzeb szkoleniowych grup zawodowych realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz mających kontakt z przypadkami przemocy w rodzinie .
DZIAŁANIE 3.2.	Doskonalenie zawodowe kadr w zakresie diagnozowania zjawiska przemocy w rodzinie oraz metod pracy z ofiarą i sprawcą przemocy.
DZIAŁANIE 3.3.	Wzmacnianie działań służących budowaniu i funkcjonowaniu zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
DZIAŁANIE 3.4.	Wspieranie działań ukierunkowanych na stosowanie procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie „Niebieskie Karty”.

Doskonalenie zawodowe kadr działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie może być prowadzone w systemie szkolnym (specjalizacje, studia) oraz w systemie pozaszkolnym (szkolenia).

W ramach opracowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego projektu systemowego pt. „*Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego*” prowadzona jest systematyczna analiza potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej oraz kształcenie poprzez organizowanie szkoleń.

Skuteczne przeciwdziałanie przemocy domowej w województwie śląskim wymaga doskonalenia zawodowego wszystkich przedstawicieli grup zawodowych mających kontakt z ofiarami i sprawcami przemocy w rodzinie tj. pomocy społecznej, policji, służby zdrowia, oświaty, wymiaru sprawiedliwości, kuratorskiej służby sądowej, organizacji pozarządowych, samorządów lokalnych, w tym gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Szkolenia umożliwiają podwyższenie kompetencji zawodowych, wymianę doświadczeń oraz integrację środowisk działających w opisywanym obszarze.

Warunkiem koniecznym skutecznej pomocy rodzinom z problemem przemocy jest współpraca służb i instytucji. Dlatego równoległe z organizacją specjalistycznych szkoleń dla

poszczególnych grup zawodowych powinny być podejmowane działania służące budowaniu oraz wzmocnieniu lokalnych zespołów interdyscyplinarnych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie skupiających specjalistów z różnych dziedzin.

Istotnym elementem systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest procedura interwencji „Niebieskie Karty”, która ułatwia rozpoznawanie i dokumentowanie przypadków przemocy domowej oraz organizowanie pomocy w środowiskach lokalnych. Z analizy potrzeb szkoleniowych wynika, że istnieje duże zapotrzebowanie na szkolenia z tego zakresu, zwłaszcza wśród pracowników socjalnych oraz policjantów.

Rezultaty:

- Wzrost kwalifikacji kadr w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Zwiększenie skuteczności i jakości pracy osób zatrudnionych w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Integracja przedstawicieli różnych służb współpracujących na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Upowszechnienie interdyscyplinarnego podejścia do problemów przemocy domowej.
- Podniesienie jakości pomocy udzielanej w oparciu o procedury "Niebieskiej Karty".

CEL OPERACYJNY 4

PROMOWANIE POSTAW SPOŁECZNYCH WOLNYCH OD PRZEMOCY.

DZIAŁANIE 4.1.	Organizowanie i wspieranie kampanii społecznych obalających stereotypy na temat przemocy w rodzinie oraz uwrażliwiających na cierpienie osób doświadczających przemocy.
DZIAŁANIE 4.2.	Upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie realizacji lokalnych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie powinno przebiegać dwutorowo: z jednej strony należy wspierać osoby dotknięte przemocą oraz prowadzić oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla sprawców, z drugiej zaś edukować społeczeństwo. Zadaniem edukacji publicznej jest budzenie świadomości społecznej dotyczącej zmiany postaw wobec ważnych kwestii społecznych. W przypadku przemocy domowej są to utrwalone w społecznej świadomości mity i stereotypy, odnoszące się w szczególności do roli ofiar i sprawców przemocy. Nieprawdziwe przekonania funkcjonujące w społeczeństwie przeszkadzają w przezwyciężaniu problemu przemocy oraz niejednokrotnie pozwalają na jej tolerowanie.

Postawa obywatelska wobec przemocy w rodzinie zakłada społeczne zaangażowanie świadków przemocy, polega na informowaniu o występujących przypadkach przemocy w lokalnej społeczności, na współpracy z policją i innymi służbami społecznymi.

Ważną kwestią jest także kształtowanie pozytywnego stosunku do osób zależnych, w tym do dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych. Należy przypominać spoczywającą na rodzicach odpowiedzialność za dzieci, a na dorosłych za starzejących się rodziców.

Konkludując, edukacja społeczna powinna być ukierunkowana na odkłamanie istniejących mitów i stereotypów, pokazywać możliwości wyjścia z sytuacji kryzysowych. Temu celowi służą kampanie społeczne, współpraca z środkami masowego przekazu, konferencje, prezentacja dobrych praktyk.

Rezultaty:

- Zwiększenie świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie.
- Uwrażliwienie społeczeństwa na problem przemocy.
- Wykorzystanie dobrych praktyk w zakresie ochrony ofiar przemocy w rodzinie.

Szczegółowy opis działań w ramach poszczególnych celów:

CEL OPERACYJNY 1

**DIAGNOZOWANIE PROBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z PRZEMOCĄ
W RODZINIE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO**

DZIAŁANIE 1.1.	Badanie zjawiska przemocy w rodzinie w województwie śląskim.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	<ul style="list-style-type: none">• środowiska naukowe i ośrodki badawcze• policja• jednostki organizacyjne pomocy społecznej• urzędy miast i gmin• sądy• zakłady leczenia odwykowego• Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych• Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej• Główny Urząd Statystyczny• Śląski Urząd Wojewódzki• Inne instytucje dysponujące danymi dotyczącymi zjawiska przemocy w rodzinie
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego EFS – PO KL
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS (w tym gromadzenie i analiza danych statystycznych dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie oraz prowadzenie badań w tym zakresie i upowszechnianie ich wyników).
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i> <ul style="list-style-type: none">• Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i> <ul style="list-style-type: none">• Cel strategiczny 1, kierunek działań 1.4• Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.2• Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.1
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i> <ul style="list-style-type: none">• Priorytet VII, działanie 7.2 (poddziałanie 7.2.1) <i>Program operacyjny na lata 2008-2013 „Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia”</i> <ul style="list-style-type: none">• Cel operacyjny 5, działanie 5.2

	<p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 6, działania 6.1, 6.2, 6.4 <p><i>Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2008-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel szczegółowy 3
<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zrealizowanych badań • liczba analiz/raportów/opracowań dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie w województwie śląskim opracowanych na podstawie pozyskanych danych oraz przeprowadzonych badań

DZIAŁANIE 1.2.	Analiza potrzeb i zasobów instytucjonalnych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	<p>Podmioty realizujące zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • urzędy gmin i powiatów • jednostki organizacyjne pomocy społecznej • organizacje pozarządowe
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego EFS – PO KL
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.2
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.2 (poddziałanie 7.2.1) <p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 6, działania 6.2, 6.3, 6.4
<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba sporządzonych analiz potrzeb i zasobów instytucjonalnych w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie

CEL OPERACYJNY 2

WZMOCNIENIE LOKALNYCH SYSTEMÓW PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

DZIAŁANIE 2.1.	Wspieranie programów mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, w szczególności: <ul style="list-style-type: none">• ochrony ofiar przemocy w rodzinie,• oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie,• profilaktyczno-edukacyjnych na rzecz kształtowania postaw społecznych wolnych od przemocy skierowanych m.in. do dzieci i młodzieży.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Podmioty wymienione w art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.), których działania statutowe obejmują realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie: <ul style="list-style-type: none">• organizacje pozarządowe• osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji sumienia i wyznania• stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego• spółdzielnie socjalne• jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej lub przez nie nadzorowane
<i>Partnerzy</i>	<ul style="list-style-type: none">• urzędy miast i gmin• jednostki organizacyjne pomocy społecznej• placówki oświaty• placówki służby zdrowia• placówki leczenia odwykowego• organizacje pozarządowe• Kościół Katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe• Policja• inne osoby i instytucje zaangażowane w działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego oraz wkład własny podmiotów zaangażowanych w realizację zadań.
<i>Sposób wdrożenia</i>	Organizacja otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych województwa śląskiego w dziedzinie polityki społecznej oraz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 1, kierunek działań 1.2, 1.5 • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1, 5.3, 5.6 • Cel strategiczny 6, kierunek 6.2, 6.5 • Cel strategiczny 7, kierunek 7.3
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.2 (poddziałanie 7.2.1) <p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1, 2.4, 2.5 <p>Program operacyjny na lata 2008-2013 „<i>Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia</i>”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działanie 1.2 • Cel operacyjny 2, działanie 2.1 • Cel operacyjny 3, działanie 3.1, 3.2
<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba złożonych ofert w ramach konkursu • liczba zadań dofinansowanych z budżetu Województwa Śląskiego • liczba beneficjentów powyższych zadań • wielkość środków finansowych przeznaczonych z budżetu Województwa Śląskiego na realizację powyższych zadań

DZIAŁANIE 2.2.	Upowszechnianie informacji o podmiotach działających na rzecz osób doświadczających przemocy w rodzinie oraz prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	Podmioty realizujące zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego. EFS – PO KL w ramach realizacji projektów systemowych ROPS
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS (w tym m.in. gromadzenie informacji nt. podmiotów działających na rzecz osób doświadczających przemocy w rodzinie i prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc oraz ich upowszechnianie w formie informatorów).

<p><i>Spójność z dokumentami programowymi</i></p>	<p><i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 1, kierunek działań 1.5 • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1, 5.6 • Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.2 • Cel strategiczny 7, kierunek 7.2, 7.3
<p><i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i></p>	<p><i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.1.3) <p><i>Program operacyjny na lata 2008-2013 „Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia”</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 4, działanie 4.3 <p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1
<p><i>Wskaźniki ewaluacji</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba podmiotów zarejestrowanych w bazie danych • liczba informatorów na temat podmiotów działających na rzecz ofiar przemocy w rodzinie oraz prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc

DZIAŁANIE 2.3.	Tworzenie warunków do wymiany doświadczeń dla przedstawicieli różnych podmiotów zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem i łagodzeniem skutków przemocy w rodzinie.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	Podmioty zawodowo zajmujące się przeciwdziałaniem i łagodzeniem skutków przemocy w rodzinie, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej • gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych • sądy • policja • placówki oświaty • organizacje pozarządowe, Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe, • placówki leczenia odwykowego • środowiska naukowo-badawcze
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego. EFS – PO KL w ramach realizacji projektów systemowych ROPS
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS.
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1, 5.4 • Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.3 • Cel strategiczny 7, kierunek działań 7.1
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.1.3) <i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.1, 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1, 2.4 <i>Program operacyjny na lata 2008-2013 „Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia”</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 4, działania 4.1, 4.2
<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba szkoleń/konferencji/warsztatów /seminariów zorganizowanych dla przedstawicieli różnych podmiotów zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem i łagodzeniem skutków przemocy w rodzinie • liczba uczestników szkoleń/konferencji/warsztatów/seminariów • liczba zorganizowanych wizyt studyjnych • liczba osób uczestniczących w wizytach studyjnych

CEL OPERACYJNY 3

PROFESJONALIZACJA KADR DZIAŁAJĄCYCH W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE.

DZIAŁANIE 3.1.	Analiza potrzeb szkoleniowych grup zawodowych realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz mających kontakt z przypadkami przemocy w rodzinie.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	Grupy zawodowe realizujące zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz mające kontakt z przypadkami przemocy w rodzinie, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • pracownicy socjalni • kuratorzy społeczni i zawodowi • policjanci • przedstawiciele gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych • pracownicy oświaty, w tym nauczyciele i pedagodzy szkolni • pracownicy służby zdrowia • osoby działające w organizacjach pozarządowych • wolontariusze
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego EFS – PO KL w ramach realizacji projektów systemowych ROPS
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5,8 <i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.4 • Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.3
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.1.3) <i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.2

<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba sporządzonych badań i analiz dotyczących potrzeb szkoleniowych podmiotów zaangażowanych w realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie
----------------------------	--

DZIAŁANIE 3.1.	Doskonalenie zawodowe kadr w zakresie diagnozowania zjawiska przemocy w rodzinie oraz metod pracy z ofiarą i sprawcą przemocy.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	<p>Osoby i instytucje prowadzące działalność szkoleniową w opisywanym obszarze.</p> <p>Podmioty zawodowo zajmujące się przeciwdziałaniem i łagodzeniem skutków przemocy w rodzinie, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej • gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych • kuratorska służba sądowa • placówki służby zdrowia • zakłady lecznictwa odwykowego • placówki oświaty • policja • organizacje pozarządowe.
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego EFS – PO KL w ramach realizacji projektów systemowych ROPS Budżet państwa.
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS (organizacja różnych form doskonalenia zawodowego – konferencji, szkoleń, warsztatów, seminariów).
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<p>Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie</p> <ul style="list-style-type: none"> • III Działania uprzedzające, pkt 3 strategii edukacyjne. <p><i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1, 5.4, 5.6 • Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.3, 6.5 • Cel strategiczny 7, kierunek działań 7.1, 7.2 <p><i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.1.3)
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.1, 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1, 2.5 <p>Program operacyjny na lata 2008-2013 „Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 4, działanie 4.1, 4.2

<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych szkoleń/konferencji/warsztatów/seminariów • liczba uczestników zorganizowanych szkoleń/konferencji/warsztatów/seminariów
----------------------------	--

DZIAŁANIE 3.2.	Wzmacnianie działań służących budowaniu i funkcjonowaniu zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	Osoby i instytucje prowadzące działalność szkoleniową w opisywanym obszarze. Zespoły interdyscyplinarne, w skład których wchodzi przedstawiciele: <ul style="list-style-type: none"> • jednostek organizacyjnych pomocy społecznej • gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych • Policji • kuratorskiej służby sądowej • oświaty • ochrony zdrowia • organizacji pozarządowych.
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego EFS – PO KL w ramach realizacji projektów systemowych ROPS Budżet Państwa
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS (organizacja różnych form doskonalenia zawodowego – konferencji, szkoleń, warsztatów, seminariów, superwizji, doradztwa dla zespołów interdyscyplinarnych).
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie III Działania uprzedzające, pkt 3 strategii edukacyjne. <i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1, 5.4, 5.6 • Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.3, 6.5 • Cel strategiczny 7, kierunek działań 7.1, 7.2, 7.3 <i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.1.3)
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.1, 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1, 2.5 Program operacyjny na lata 2008-2013 „Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia”

	Cel operacyjny 4, działanie 4.1, 4.2
<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych szkoleń/konferencji/warsztatów dla zespołów interdyscyplinarnych • liczba uczestników zorganizowanych szkoleń/konferencji/warsztatów/seminariów dla zespołów interdyscyplinarnych • liczba zorganizowanych superwizji dla zespołów interdyscyplinarnych • liczba uczestników superwizji

DZIAŁANIE 3.3.	Wzmacnianie działań ukierunkowanych na stosowanie procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie „Niebieskie Karty”.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	<p>Służby stosujące procedurę interwencji wobec przemocy w rodzinie „Niebieskie Karty”, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jednostki organizacyjne pomocy społecznej • policja • gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych. <p>Osoby i instytucje prowadzące działalność szkoleniową w opisywanym obszarze.</p>
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	<p>Budżet Województwa Śląskiego Budżet Państwa EFS – PO KL w ramach realizacji projektów systemowych ROPS</p>
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS (organizacja szkoleń i konferencji dotyczących procedury „Niebieskiej Karty”).
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie</i> III Działania uprzedzające, pkt 3 strategii edukacyjne.</p> <p><i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5 <p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 1, kierunek działań 1.2 • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1, 5.4, 5.6 • Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.3 • Cel strategiczny 7, kierunek 7.1, 7.3
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.1.3) <p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.1, 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1, 2.5

	<p>Program operacyjny na lata 2008-2013 „<i>Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia</i>”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 4, działanie 4.1, 4.2
<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba publikacji na temat procedury „Niebieskie Karty” • liczba zorganizowanych szkoleń/warsztatów/seminariów poświęconych stosowaniu procedury „Niebieskie Karty” • liczba uczestników szkoleń/warsztatów/seminariów poświęconych stosowaniu procedury „Niebieskie Karty”

CEL OPERACYJNY 4

PROMOWANIE POSTAW SPOŁECZNYCH WOLNYCH OD PRZEMOCY

DZIAŁANIE 4.1.	Organizowanie i wspieranie kampanii społecznych obalających stereotypy na temat przemocy w rodzinie oraz uwrażliwiających na cierpienie osób doświadczających przemocy w rodzinie
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	<p>Podmioty realizujące kampanie społeczne na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej • Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych • samorządy gmin i powiatów • organizacje pozarządowe • środki masowego przekazu
<i>Środki finansowe</i> <i>Źródła finansowania</i>	<p>Budżet Województwa Śląskiego Budżet Państwa</p>
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie</i> III Działania uprzedzające, pkt 3 strategii edukacyjnej.</p> <p><i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 4, kierunek działań 4.4 • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1, 5.4 • Cel strategiczny 7, kierunek działań 7.2

<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.2.1) <p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1 • Cel operacyjny 5, działania 5.1 <p><i>Program operacyjny na lata 2008-2013. Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 5, działanie 5.1
<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba kampanii społecznych zorganizowanych przy współdziałaniu Województwa Śląskiego

DZIAŁANIE 4.2.	Upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie realizacji lokalnych programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.
<i>Podmiot wdrażający</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Realizatorzy</i>	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego
<i>Partnerzy</i>	Podmioty realizujące programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie oraz programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc.
<i>Środki finansowe Źródła finansowania</i>	Budżet Województwa Śląskiego EFS – PO KL w ramach realizacji projektów systemowych ROPS
<i>Sposób wdrożenia</i>	W ramach zadań statutowych ROPS
<i>Spójność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego na lata 2000-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny I, kierunek działań 5, 8 <p><i>Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel strategiczny 5, kierunek działań 5.1 • Cel strategiczny 6, kierunek działań 6.3, 6.5 • Cel strategiczny 7, kierunek działań 7.2
<i>Komplementarność z dokumentami programowymi</i>	<p><i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet VII, działanie 7.1 (poddziałanie 7.1.3) • Priorytet VII, działanie 7.2 (poddziałanie 7.2.1) <p><i>Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2006-2010</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 1, działania 1.1, 1.2 • Cel operacyjny 2, działania 2.1, 2.5 <p><i>Program operacyjny na lata 2008-2013 „Warunki i jakość życia dzieci i młodzieży w województwie śląskim – szanse i zagrożenia”</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Cel operacyjny 2, działanie 2.3 • Cel operacyjny 5, działanie 5.3

<i>Wskaźniki ewaluacji</i>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zorganizowanych warsztatów/wizyt studyjnych • liczba osób i podmiotów uczestniczących w warsztatach/wizytach studyjnych • liczba publikacji zawierających przykłady dobrych praktyk z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym zamieszczonych na stronie ROPS
----------------------------	---

Przedstawione powyżej cele programu będą realizowane według rocznego harmonogramu działań i zgodnie z planem budżetu Województwa Śląskiego na dany rok.

6.4. Wskazówki dla podmiotów realizujących programy ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Przy konstruowaniu oraz realizacji programów ochrony i pomocy ofiarom przemocy w rodzinie pożądane jest uwzględnienie podstawowych przekonań dotyczących specyfiki zjawiska przemocy domowej i sposobów jej powstrzymywania. Poniższe założenia oparte są na aktualnym stanie wiedzy:

1. Przemoc domowa jest szkodliwym i raniącym wykorzystywaniem siły i przewagi wobec osób słabszych, naruszającym ich prawa i powodującym szkody psychiczne, fizyczne i moralne.
2. Przemoc w rodzinie jest procesem charakteryzującym się swoistym przebiegiem i dynamiką relacji opisanym poprzez cykle przemocy i specyficzne dla niej mechanizmy psychologiczne. Zachowania ofiar i strategie radzenia sobie z przemocą są wynikiem działania czynników: podmiotowych i sytuacyjnych. Przypisywanie nieracjonalności osobom doznającym przemocy jest uproszczeniem prowadzącym do krzywdzących ocen i wtórnej wiktymizacji.
3. Odpowiedzialność prawną i moralną za stosowanie przemocy ponosi sprawca czynu. Stosowanie przemocy nie może być usprawiedliwiane prowokacją czy zachowaniem ofiary. Rozumieniu psychologicznych mechanizmów uwikłania ofiar w relacje ze sprawcą, w tym zachowań przyczyniających się do podtrzymywania przemocy nie należy utożsamiać z odpowiedzialnością za przemoc w związku.
4. Zjawisko przemocy domowej jest tolerowane i wzmacniane poprzez postawy oparte na stereotypach kulturowych, społecznych i obyczajowych (dotyczących między innymi: płci, ról społecznych, rasy, orientacji seksualnej), które przyczyniają się do wiktymizujących postaw wobec osób pokrzywdzonych.
5. Czynnikiem powstrzymującym przemoc jest nieuchronność kary. Kara powstrzymuje przemoc, jednak nie wyposaża człowieka w narzędzia zmiany i efektywnego radzenia sobie z agresją. Może stanowić istotny czynnik motywujący do poszukiwania pomocy.
6. Priorytetem w działaniach związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie jest kwestia bezpieczeństwa. Przy dokonywaniu diagnozy, planowaniu i realizacji działań, szczególnie interwencyjnych i prawnych, należy ocenić realne poczucie bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych, a w przypadku jego braku podjąć działania na rzecz jego zapewnienia.

7. Naczelną zasadą w pomaganiu ofiarom, którym poczucie mocy zostało odebrane, jest wzmacnianie poczucia podmiotowości i wpływu. Istotnym jest, aby osoby korzystające z pomocy czuły się podmiotem, a więc autorami planowanych i realizowanych zmian. Istotną okazuje się elastyczność działań – od dyrektywnych (w sytuacji zagrożenia i utraty kontroli nad sytuacją oraz własnym zachowaniem) po działania oparte na współpracy z poszanowaniem poziomu gotowości i tempa zmian osób pokrzywdzonych.
8. Przemoc domowa jest zjawiskiem wieloaspektowym (aspekt prawny, psychologiczny, społeczny, medyczny itp.), co pociąga za sobą konieczność zapewnienia osobom pokrzywdzonym pomocy o charakterze interdyscyplinarnym i kompleksowym. Działania pomocowe, szczególnie interwencyjne i prawne, powinny być planowane i realizowane w oparciu o współpracę służb i instytucji, z wykorzystaniem ich uprawnień, możliwości i kompetencji. Ich efektem powinno być sformułowanie najbardziej adekwatnych, pożądanych form pomocy osobom znajdującym się w sytuacji kryzysu związanego z doświadczaniem przemocy w rodzinie. Formułą umożliwiającą realizację wymienionych działań jest praca metodą zespołu interdyscyplinarnego obejmująca:
 - diagnozę sytuacji osób znajdujących się w sytuacji kryzysu związanego z przemocą w rodzinie, tworzenie wspólnego rozumienia sytuacji rodziny,
 - wykorzystanie zasobów rodziny/osób,
 - ustalanie priorytetów,
 - planowanie działań i form pomocy,
 - podział zadań i ich realizację,
 - uwzględnienie woli, gotowości i bezpieczeństwa osób pokrzywdzonych.

7. RAMOWY PROGRAM KOREKCYJNO-EDUKACYJNY DLA SPRAWCÓW PRZEMOCY W RODZINIE

7.1. Adresaci programu

Ramowy program korekcyjno-edukacyjny w szerokim ujęciu, rozumiany jako strategia działań wobec sprawców przemocy, osadzony jest w ramach systemu zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie i w związku z tym ma bardzo szeroką grupę adresatów. W pierwszym rzędzie, kierowany jest do członków rodzin, dotkniętych przemocą domową (ofiar i sprawców). Beneficjentami pośrednimi są natomiast instytucje i organizacje zaangażowane w przeciwdziałanie przemocy oraz pracujący w nich specjaliści, ofiary przemocy w rodzinie, a także całe społeczności lokalne i ponadlokalne.

Sprawcy przemocy, stanowią grupę niejednorodną pod wieloma względami. Mimo, iż przewaga liczebna wśród sprawców przemocy jest po stronie mężczyzn, nie można marginalizować sytuacji, w których sprawcami przemocy są kobiety. Stosowaniu przemocy często towarzyszy uzależnienie od alkoholu.

Sprawcy przemocy to osoby z różnym poziomem świadomości własnych agresywnych działań. Są wśród nich jednostki w początkowym stadium stosowania przemocy, mające poczucie złego, krzywdzącego zachowania oraz długoletni sprawcy z postawą zaprzeczenia i braku odpowiedzialności. Różna jest tym samym wśród sprawców przemocy motywacja do zmiany.

Sprawcy przemocy zostają objęci programami korekcyjno-edukacyjnymi z różnych przyczyn, wynikających często z uwarunkowań sytuacyjnych. Są wśród nich osoby dobrowolnie się zgłaszające, skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych. Odrębną grupę stanowią sprawcy skazani za czyny związane ze stosowaniem przemocy, wobec których sąd zawiesił warunkowo wykonanie kary, zobowiązując ich do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym, czy też osoby uczestniczące w terapii uzależnienia od alkoholu, bądź zgłaszające się do udziału w programie w wyniku innych okoliczności.

Każda z wymienionych podgrup sprawców przemocy w rodzinie posiada swoją specyfikę, która powinna być uwzględniona w procedurze oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

W przypadku czynnika różnicującego, jakim jest płeć, naczelną zasadą jest tworzenie grup korekcyjno-edukacyjnych jednorodnych ze względu na płeć. Nie można tworzyć grup mieszanych. Kobiety i mężczyźni muszą uczestniczyć w odrębnych grupach. Ponadto kobiety – sprawczynie przemocy, pochodzące często ze środowisk stosujących przemoc, same będące niejednokrotnie, w dzieciństwie lub w związkach partnerskich, ofiarami przemocy, powielają zwykle negatywne wzorce zachowań wobec własnych dzieci. Z tego względu psychoedukacja i psychoterapia powinna w szerszym stopniu niż u innych grup sprawców uwzględniać problematykę krzywdzenia dzieci.

Uzależnienie od alkoholu sprawcy przemocy narzuca, w pierwszej kolejności, konieczność odbycia leczenia odwykowego. Sprawca przemocy uczestnicząc w programie korekcyjno-edukacyjnym musi zakończyć terapię uzależnienia lub przynajmniej znajdować się na zaawansowanym etapie procesu terapeutycznego, aby można było pracować nad zmianą jego agresywnych zachowań.

Alkohol sprzyja przemocy, ale jej nie powoduje. Przyczyny przemocy leżą gdzie indziej. Zachowanie sprawcy może być wynikiem tego, iż:

- jest przeciążony problemami, silnymi emocjami, agresywnymi uczuciami,
- nie posiada umiejętności współżycia z drugim człowiekiem,
- brak mu wiedzy o drugim człowieku i życiu,
- brak mu wychowania i wykształcenia form współżycia w rodzinie,
- jest obciążony środowiskowo np. wzorcem bicia, przemocą,
- był wychowany w tradycji i kulturze grupy społecznej, która akceptowała użycie siły we wzajemnych kontaktach,
- sam doznaje cierpienia (agresywne odreagowanie),
- ma skłonności do sadyzmu,
- jest niedowartościowany, niezaradny życiowo,
- chce dominować nad partnerem, jest zazdrosny, zawistny.

Poziom świadomości stosowania przemocy u sprawców oraz poziom motywacji do zmiany ma również niebagatelne znaczenie dla projektowania form i zawartości merytorycznej oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Uznanie przez sprawcę faktu stosowania przemocy we własnej rodzinie jest wstępnym warunkiem kwalifikacji do grupy korekcyjno-edukacyjnej w większości programów realizowanych do tej pory na świecie i w Polsce. Niższy poziom świadomości oraz motywacji oznacza konieczność położenia mocniejszego nacisku na działania psychoedukacyjne.

Programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinny być konstruowane i realizowane z uwzględnieniem specyfiki różnych grup sprawców przemocy. Prowadzenie działań korekcyjno-edukacyjnych wymaga dokonania wstępnego rozpoznania diagnostycznego osób zgłaszających się do programu. Niezbędne jest uzyskanie i przeanalizowanie informacji na temat stanu funkcjonowania i sytuacji życiowej sprawcy oraz stosowanej przemocy. Okoliczności skierowania do programu, aktualne stosowanie przemocy, najgroźniejsze i typowe formy oraz okoliczności stosowania zachowań przemocowych, sytuacja rodzinna i zawodowa sprawcy, jego cechy osobowościowe mają istotne znaczenie dla adekwatnej kwalifikacji sprawców do grup korekcyjno-edukacyjnych, doboru odpowiednich form i treści oddziaływań programowych. W zależności od potrzeb, program korekcyjno-edukacyjny może, obok spotkań grupowych, stwarzać możliwość zindywidualizowania pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie. Wówczas konieczne jest przeprowadzenie pogłębionej diagnozy sprawcy. Zarówno wstępna, jak i pogłębiona diagnoza pozwala zidentyfikować u potencjalnych uczestników programu poważne zaburzenia emocjonalne, zaburzenia osobowości antyspołecznej czy osobowości z pogranicza. Sprawcy, u których rozpoznano powyższe zaburzenia nie powinni brać udziału w takim stanie w programie korekcyjno-edukacyjnym, powinni natomiast uczestniczyć w profesjonalnej terapii. Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą być stosowane tylko wobec osób zdrowych psychicznie. Programy korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie lub kontynuację udzielanej pomocy psychoterapeutycznej.

7.2. Założenia programu

7.2.1. Kontekst systemowy

Ramowy program korekcyjno-edukacyjny wpisuje się w proces budowy i doskonalenia systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Oznacza to konieczność uwzględnienia w programie nie tylko samej procedury pracy ze sprawcą przemocy, ale również szerszego kontekstu systemowego. Skuteczne oddziaływania wobec sprawcy przemocy wymagają komplementarności procedury korekcyjno-edukacyjnej oraz prawno-administracyjnych form oddziaływania.

Zgodnie z zasadami systemowości kompleksowy program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinien uwzględniać, obok samej procedury pracy ze sprawcą, działania

mające na celu systematyczne diagnozowanie problemu przemocy i stanu funkcjonowania sprawców oraz ich rodzin, rozwijanie współpracy interdyscyplinarnej i form pomocy.

Tworzenie systemu przeciwdziałania przemocy wymaga dokonania diagnozy, ukierunkowanej na określenie i segmentację sprawców przemocy domowej. Jej efektem powinno być poznanie nie tylko przedmiotowego problemu, ale również istniejących zasobów.

Wskazane jest włączanie wszystkich pracowników instytucji pracujących na rzecz sprawców przemocy domowej w oddziaływania wobec sprawcy. Każdy specjalista powinien:

- potrafić zidentyfikować przemoc,
- mieć wiedzę i umiejętności związane z podejmowaniem interwencji wobec sprawcy przemocy,
- znać kompetencje i zasady współpracy ze wszystkimi instytucjami i służbami, które stykają się ze sprawcami przemocy w rodzinie,
- być gotowym do włączenia się do współpracy.

Oddziaływania skierowane do sprawców przemocy powinny opierać się na interdyscyplinarnym opracowywaniu i realizacji strategii postępowania. Niezbędna jest koordynacja wszelkich podejmowanych w omawianym obszarze działań.

Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych winien zatem być rozumiany jako zespół zaprogramowanych, interdyscyplinarnych działań zmierzających do:

- stałego diagnozowania i monitorowania problemu przemocy,
- rozwoju instytucji i organizacji pracujących ze sprawcą przemocy,
- doskonalenia specjalistów i form oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych,
- budowania ścisłej i skoordynowanej współpracy pomiędzy instytucjami mającymi styczność ze sprawcą przemocy,
- prowadzenia bezpośrednich działań zmierzających do zmiany zachowań sprawcy.

Przemoc w rodzinie jest zachowaniem kształtowanym społecznie. Mimo, iż problem przemocy domowej jest coraz częściej zauważany, nadal większość społeczeństwa wykazuje postawę bierności. Istnieją społeczności lokalne, środowiska, w których, ze względu na funkcjonujące mity i stereotypy, przemoc domowa jest tolerowana. Taki stan rzeczy wyzwała w sprawcy przekonanie o społecznym przyzwoleniu na stosowanie przemocy i utwierdza w nim przemocowe zachowania. Niezbędne jest zatem prowadzenie działań skierowanych nie tylko na samych sprawców przemocy, ale również oddziaływanie na świadomość społeczeństwa.

Wszelkie działania wobec sprawców przemocy są podporządkowane zasadzie ochrony bezpieczeństwa i dobra ofiar przemocy w rodzinie.

7.2.2. Kontekst bezpośrednich oddziaływań na sprawców

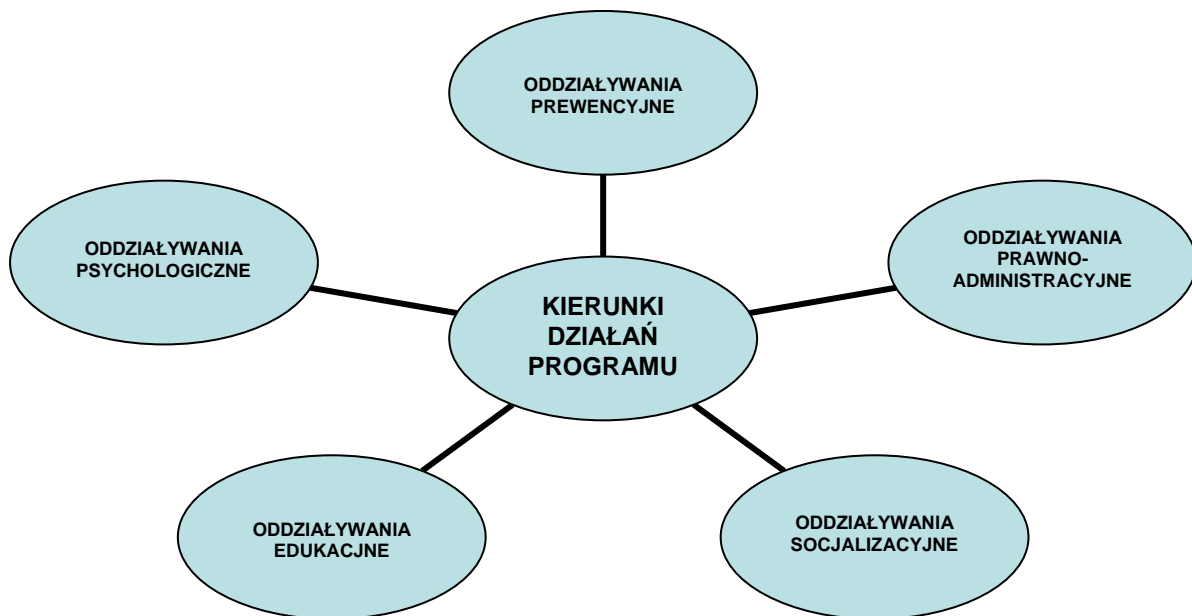
Przemoc jest zachowaniem nieakceptowanym, którego nie usprawiedliwia. Jest też przestępstwem ściganym przez prawo. Za przemoc – agresywne czyny dokonane wobec bliskich – odpowiedzialny jest sprawca, który dąży do przejęcia pełnej władzy i kontroli nad innymi członkami rodziny. Tę odpowiedzialność musi on na siebie przyjąć. Nie odpowiada on natomiast za normy wychowania, które zostały mu wpojone. Z tego właśnie względu osoby stosujące przemoc w rodzinie muszą zostać poddane psychoedukacji i oddziaływaniom korekcyjnym.

Przemoc jest zachowaniem wyuczonym. Można zatem oduczyć się negatywnych sposobów reagowania. Stosowanie odpowiednich oddziaływań psychoedukacyjnych i psychokorekcyjnych wobec sprawców pozwala na redukcję agresji, kształtowanie umiejętności komunikacji, relacji partnerstwa i szacunku wobec bliskich oraz radzenia sobie z własną złością i agresją.

7.3. Główne kierunki działań programu

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne, skoncentrowane na sprawcach przemocy w rodzinie, powinny być uzupełniane oddziaływaniami o charakterze systemowym. Obok psychoedukacji i psychokorekcji skierowanej do osób stosujących przemoc w rodzinie, program korekcyjno-edukacyjny powinien uwzględniać działania prewencyjne, prawno-administracyjne oraz pozwalające na dochodzenie do integracji społecznej – oddziaływania socjalizacyjne.

Obszary działań ramowego programu korekcyjno – edukacyjnego dla sprawców przemocy domowej

Według *Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 lipca 2006 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, a także szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych* (Dz. U. Nr 127, poz. 890), oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie prowadzone są w celu:

- powstrzymania osoby stosującej przemoc w rodzinie przed dalszym stosowaniem tej przemocy;
- rozwijania umiejętności samokontroli i współżycia w rodzinie;
- kształtowania umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie;
- uznania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie faktu stosowania tej przemocy;
- zdobycia i podniesienia wiedzy na temat mechanizmów powstawania przemocy w rodzinie.

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc w rodzinie powinny być kierowane w szczególności do:

- osób skazanych za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym;

- osób stosujących przemoc w rodzinie, które uczestniczą w terapii uzależnienia od alkoholu lub narkotyków - w tym przypadku oddziaływania korekcyjno-edukacyjne mogą stanowić uzupełnienie podstawowej terapii;
- osób, które w wyniku innych okoliczności zgłoszą się do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym.

Przebieg i efekty oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinny być objęte badaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi, których wyniki można wykorzystać w pracach nad doskonaleniem i upowszechnianiem dalszych metod oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

W związku z powyższymi zapisami zawartość merytoryczna programów powinna uwzględniać następujące elementy:

- edukację na temat mechanizmów i dynamiki przemocy oraz kulturowo-obyczajowych zjawisk wzmacniających przemoc;
- promocję wartości wspierających godność człowieka, takich jak: dobro rodziny, równość płci, partnerstwo rodzinne, prawa kobiet i dzieci, odpowiedzialność za dokonywane wybory i czyny;
- stosowanie procedur behawioralno-poznawczych zmierzających do rozpoznania przez osoby stosujące przemoc w rodzinie osobistych przekonań na temat przemocy i zmiany postaw;
- korekcję zachowań poprzez uczenie się i ćwiczenie konstruktywnych form myślenia i reagowania, sprzyjających samokontroli i rozwiązywaniu konfliktów bez przemocy.

7.4. Wskazówki dla podmiotów realizujących programy korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy

Wskazówki ogólne

Podstawę wszelkich działań korekcyjno-edukacyjnych podejmowanych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie powinna stanowić rzetelna diagnoza problemu przemocy i stanu funkcjonowania sprawcy. Większą skuteczność i efektywność oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych może zapewnić ścisła współpraca wszystkich instytucji stykających się ze sprawcą przemocy domowej.

Zasady selekcji uczestników

Nabór uczestników oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz reguły uczestnictwa w programie powinny uwzględniać specyfikę różnych grup sprawców przemocy. Dla każdej grupy sprawców powinny zostać opracowane reguły uczestnictwa w programie.

Procedura przyjęcia do programu powinna rozpoczynać się sesjami indywidualnymi, których celem jest określenie kontekstu zgłoszenia do programu. Niezwykle ważne jest uzyskanie odpowiedzi na dwa zasadnicze pytania: kto skierował sprawcę do programu oraz co sprawca zrobił. Ponadto, sprawdza się, czy sprawca jest świadomy, że jego działania są przemocą oraz wprowadza się elementy motywacyjne i edukacyjne.

Ważne jest opracowanie kontraktu określającego zasady uczestnictwa w programie, zawierającego następujące elementy:

- cele programu,
- określenie częstotliwości spotkań i kryteriów zakończenia udziału w programie,
- wymóg obecności na zajęciach - konsekwencje wynikające z nieobecności,
- konsekwencje wynikające z nie realizowania zadań,
- obowiązek bezpiecznego i zgodnego z zasadami współżycia społecznego zachowania na zajęciach,
- zobowiązanie do powstrzymywania się od stosowania przemocy w kontaktach z członkami rodziny i innymi osobami - deklaracja zakończenia stosowania zachowań przemocowych,
- wymóg przyjęcia odpowiedzialności za stosowaną przemoc,
- zobowiązanie do nie używania środków psychoaktywnych,
- zobowiązanie do zgłaszania każdorazowego faktu złamania kontraktu,

- upoważnienie do udzielania informacji przez prowadzących program instytucjom kierującym do programu,
- zgoda na monitorowanie zachowań po zakończeniu programu,
- zgoda na zrzeczenie się przez prowadzącego zasady poufności w kontakcie terapeutycznym ze sprawcą w celu zapewnienia ochrony ofierze (realizując obowiązek zawiadomienia organów ścigania o przestępstwie).

Zasady uczestnictwa w programie powinny zostać przedstawione do akceptacji uczestnikom grupy. W przypadku osób, których uczestnictwo w grupie korekcyjno-edukacyjnej wynika z decyzji sądu, reguły uczestnictwa powinny przewidywać sankcje za uchylanie się od udziału w spotkaniach grupy. Jeśli osoba trafiła do programu podejmując samodzielną decyzję, fakt jej udziału w grupie korekcyjno-edukacyjnej nie powinien być ujawniany nikomu, poza rodzinami i podmiotami, które skierowały ją do programu.

Kolejnym etapem działań powinien być wywiad (historia życia z uwzględnieniem funkcjonowania we wszystkich obszarach życia łącznie z sytuacją socjalną i karalnością) oraz opracowanie kwestionariusza historii stosowania przemocy, celem zebrania danych dotyczących rodzajów stosowanej przemocy. Wywiad i analiza historii przemocy winna być okazją do wstępnego określenia przekonań sprawcy oraz źródeł tych przekonań i postaw wobec partnera.

Miejsce prowadzenia

Bezpośrednie oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec sprawców przemocy, skoncentrowane na psychoedukacji i psychokorekcji, mogą odbywać się zarówno w zakładach karnych, jak i w warunkach wolnościowych w środowisku lokalnym.

Organizacja grupy korekcyjno-edukacyjnej

W grupie korekcyjno-edukacyjnej może uczestniczyć od 10 do 15 osób. Cykl korekcyjno-edukacyjny powinien obejmować od 60 do 120 godzin zajęć, z przerwami nie dłuższymi niż tydzień. Czas trwania cyklu zależny będzie od rodzaju grupy sprawców. W przypadku świadomych problemu i zmotywowanych do zmiany osób, identyfikujących u siebie zachowania przemocowe, adekwatne powinno być uczestnictwo w grupie treningowej pracującej przez co najmniej 6 miesięcy. W sytuacji, kiedy grupę tworzą długoletni sprawcy przemocy z wysokim poziomem zaprzeczenia i niską motywacją do zmiany, zasadna jest 3 miesięczna grupa edukacyjna zmierzająca do uświadomienia

uczestnikom problemu stosowania przemocy. Po ukończeniu cyklu edukacyjnego powinna nastąpić kontynuacja oddziaływań w grupie korekcyjnej. Zakończeniem cyklu korekcyjno-edukacyjnego powinny być konsultacje partnerskie, skoncentrowane na nauce komunikacji.

Program bezpośrednich oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych może być prowadzony zarówno w systemie zamkniętym – grupa o stałym, niezmiennym składzie osobowym, pracującym przez wszystkie sesje cyklu korekcyjno-edukacyjnego, jak i otwartym – do grupy mogą przyłączać się nowi uczestnicy, ale każdy z nich musi uczestniczyć we wszystkich sesjach cyklu. Na początku wdrażania procedury korekcyjno-edukacyjnej lepiej sprawdza się grupa pracująca w systemie otwartym. Kiedy sprawców przemocy kwalifikujących się do udziału w programie jest niewielu, rezygnacja kilku uczestników w trakcie trwania programu może stanowić poważne zagrożenie dla dalszego funkcjonowania grupy zamkniętej.

Jeżeli sprawcy nadal pozostają w związkach, wskazane jest zaplanowanie, za zgodą partnera, sesji partnerskich nastawionych na poprawę wzajemnej komunikacji oraz umożliwienie partnerom sformułowania oczekiwań co do zachowania sprawcy, w bezpiecznych dla obu stron warunkach. Należy zwrócić uwagę na rozbudzone nadzieje partnera na zmianę zachowania sprawcy na skutek udziału w programie.

Metody i techniki pracy w grupie

W procesie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych można wykorzystać następujące metody pracy:

- wykłady,
- mikroedukacje,
- „burzę mózgów”,
- pracę w małych grupach,
- scenki (materiał filmowy),
- analizę zadań domowych,
- pracę indywidualną na tle grupy,
- opis sytuacji,
- informacje zwrotne,
- modelowanie umiejętności przez prowadzących,
- ćwiczenia umiejętności.

Etap edukacyjny można realizować indywidualnie bądź grupowo. Jego zwieńczeniem powinno być opracowanie wstępnego planu powstrzymania się od stosowania przemocy.

Cennym narzędziem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych jest prowadzenie dziennika złości przez uczestnika programu. Wykorzystanie tej formy pracy pozwala:

- zwiększyć świadomość przeżywania różnych poziomów złości w kontekście sytuacji życiowych,
- uświadomić sprawcom obszary trudności w radzeniu sobie ze złością i zachęcić do stosowania technik powstrzymywania przemocy,
- uświadomić zakresy poprawy funkcjonowania (opis sytuacji, w których pomimo przeżywanej złości nie zastosowali przemocy).

Materiał ten można wykorzystać do ćwiczeń ukierunkowanych na nabywanie nowych umiejętności radzenia sobie ze złością oraz wyszukiwanie zasobów uczestnika programu sprzyjających zmianie zachowań.

Tematy do przepracowania

Tematy, które winny być przedstawione i przepracowane w trakcie programu to:

- przemoc fizyczna, mity na temat przemocy,
- przemoc fizyczna jako taktyka kontroli (z naciskiem na straty wynikające z jej stosowania),
- zakończenie używania przemocy (asertywność jako alternatywa na poprawę relacji),
- zastraszanie i onieśmianie – przemoc psychiczna, zastraszanie jako taktyka kontroli (straty wynikające z jej stosowania),
- zakończenie używania zastraszania i onieśmiania (rozumienie roli uczuć, ćwiczenie rozumienia uczuć innych, ćwiczenie zachowań bez onieśmiania i zastraszania), niezastraszające zachowania jako nowa wartość,
- analiza przemocy emocjonalnej, definiowanie szacunku – wprowadzenie nowej wartości w relacjach (korzyści płynące z szacunku),
- zrozumienie przemocy emocjonalnej jako taktyki kontroli (uświadomienie strat wynikających ze stosowania przemocy),
- zakończenie stosowania przemocy emocjonalnej – poszerzenie asortymentu technik radzenia sobie ze złością, uświadomienie roli złości, asertywne radzenie sobie ze złością, ćwiczenia umiejętności,
- analiza izolowania jako formy przemocy (koszty izolacji, pozorność korzyści),
- definiowanie zaufania i wsparcia – nowe wartości w relacji,

- zakończenie używania izolacji – praca nad radzeniem sobie z emocjami i kwestionowaniem przekonań sprzyjających podejrzliwości i poczuciu zagrożenia,
- mechanizmy zaprzeczania odpowiedzialności za przemoc – minimalizacja, zaprzeczanie, obwinianie,
- odpowiedzialność za swoje działania (praca nad wzięciem odpowiedzialności jako warunek poprawy relacji z ludźmi),
- praca nad poprawą relacji z ludźmi (w tym przede wszystkim z najbliższymi osobami),
- przemoc seksualna,
- szacunek seksualny,
- zakończenie używania przemocy seksualnej – praca nad intymnością i miłością jako wartościami w relacjach partnerskich,
- męskie przywileje, przemoc ekonomiczna,
- partnerstwo jako alternatywa wobec przywilejów,
- elementy utrudniające partnerstwo w związku (praca nad zmianą przekonań oraz zastosowaniem odpowiedzialności),
- przemoc wobec dzieci,
- używanie dzieci jako taktyki kontroli partnera,
- odpowiedzialne rodzicielstwo,
- wymuszenie i groźenie jako przemoc,
- definiowanie sprawiedliwości i negocjacji jako wartości,
- praca nad potrzebami,
- ćwiczenie negocjacji jako techniki umożliwiającej realizację potrzeb obydwu partnerów, ćwiczenia zdrowego rozwiązywania sporów.

Każda z sesji winna zawierać materiał pozwalający na analizę:

- działań sprawcy,
- intencji,
- przekonań,
- uczuć,
- mechanizmów umniejszania znaczenia czynów, zaprzeczania im, obwiniania partnera,
- skutków określonego oddziaływania sprawcy na partnera i otoczenie (rozumienie punktu widzenia partnera i innych osób),

- znaczenie używania przemocy w przeszłości na aktualne zachowanie,
- budowanie planu zachowań nieprzemocowych i dostrzeganie korzyści ze stosowania zachowań partnerskich.

Trenerzy

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec sprawców przemocy powinny być prowadzone przez osoby z wyższym wykształceniem, odpowiednim przygotowaniem psychologicznym oraz odbytym specjalistycznym szkoleniem z zakresu przeciwdziałania przemocy. Grupę powinny prowadzić dwie osoby ściśle ze sobą współpracujące, najlepiej - kobieta i mężczyzna – pokazuje to bowiem modelowy układ komunikacji partnerskiej.

Realizatorzy programu zobowiązani są do przestrzegania wysokich standardów etycznych i pragmatycznych, opartych na aktualnej wiedzy i badaniach. Powinny korzystać z superwizji, a w przypadku małego doświadczenia korzystać również z opieki merytorycznej ze strony bardziej doświadczonego pracownika.

Realizatorzy programów korekcyjno-edukacyjnych powinni nawiązywać i utrzymywać kontakt z dotkniętymi przemocą rodzinami sprawców poddających się oddziaływaniom korekcyjno-edukacyjnym. Pozwala to na uzyskiwanie informacji na temat rzeczywistych zachowań sprawcy w środowisku rodzinnym i badanie jego postępów.

Ocena uczestników

Ocena postępów wynikających z uczestnictwa w programie związana jest m.in. z wypełnieniem zobowiązań znajdujących się w kontrakcie określającym zasady selekcji. Kryteria oceny powinny dotyczyć następujących zagadnień:

- obecności na zajęciach,
- aktywności na zajęciach,
- otwartości na uczestników i przekazywane treści,
- wykorzystywania poznanych technik,
- zachowywania trzeźwości,
- nie stosowania przemocy,
- ponoszenia odpowiedzialności za stosowaną przemoc (przyznanie się do jej stosowania),
- zwracania się o pomoc,
- przyjmowania uwag.

Ocena winna być stosowana na różnych etapach programu i stanowić podstawę zwolnienia z uczestnictwa w programie.

Monitorowanie i ewaluacja

Przebieg oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych powinien być monitorowany na bieżąco. Po zakończeniu cyklu korekcyjno-edukacyjnego należy dokonać ewaluacji pozwalającej ocenić efektywność programu.

Wskazane jest, aby system monitorowania zachowania związanego z przemocą u osób uczestniczących w programie trwał nie tylko w czasie realizacji programu, ale również do 3 lat po jego zakończeniu. W procesie oceny efektów programu powinny wziąć udział osoby udzielające pomocy ofiarom przemocy. Uzyskane wyniki należy wykorzystać w pracach nad doskonaleniem i upowszechnieniem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych.

Bibliografia:

- Akerman R., Pickering S., *Zanim będzie za późno*. Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, 2002.
- Broniś J., *Ręką nie rozwiążesz problemu. Program psychoedukacyjny dla sprawczyń przemocy domowej*. „Niebieska Linia”, 4/06.
- Browne K., Herbert M., *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 1999.
- Corey G., *Zasady i techniki grupowej pomocy psychologicznej*. Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, 1995.
- Dudek B., *Zaburzenie po stresie traumatycznym*, Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, 2003.
- Herman J., *Przemoc uraz psychiczny i powrót do równowagi*. Gdańskie Wydawnictwo Pedagogiczne, 2000.
- Hołysz B., *Wiktymologia*. Wydawnictwo Lexsis Nexis. Warszawa 2006.
- Kodeks Karny (ustawa z dn. 6 czerwca 1997 r.).
- Komenda Główna Policji, *Statystyka - przemoc w rodzinie*.
- Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach, *Sprawozdanie z przeprowadzonych interwencji domowych wobec przemocy w rodzinie w okresie 01.01.2005 r. – 31.12.2005 r. oraz 01.01.2006 r. – 31.12.2006 r.*
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2006 r. (Dziennik Ustaw 1997 nr 88 poz. 553).
- Ksieniewicz M., *W obronie równości praw*. „Niebieska Linia”, 3/07.
- Lipowska - Teutsch A., *Wobec przemocy*. Wydawnictwo Towarzystwo Interwencji Kryzysowej, 1997.
- Melibruda J.(red.), *O przemocy domowej*. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 1998.
- Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, 1994.
- *Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych na obszarze województwa śląskiego w 2006 roku*. Raport opracowany w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.
- Sajkowska M., *Bić czy nie bić?*. „Niebieska Linia”, 2/02.
- Sasal H., *Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*. Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, Warszawa 2006.
- Sztander W., *Na czym polega pomaganie ofiarom przemocy?* „Niebieska Linia”, 5/99.
- Ustawa o pomocy społecznej z dn. 12 marca 2004 r. (Dz. U. z dn. 15 kwietnia 2004 r.).
- Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dn. 29 lipca 2005 r. (Dz. U. z dn. 20 września 2005 r.).
- Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z dn. 26 października 1982 r. (tekst jednolity: Dz. U. 2002 r. Nr 147 poz. 1231) (tekst ujednolicony).
- Wójcie M., *W kręgu przemocy*. „Remedium”, 2/0
- Zimbardo S., *Psychologia i życie*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1995.
- www.ec.europa.eu
- www.europal.europa.eu
- www.katowice.kwp.gov.pl
- www.mps.gov.pl
- www.ms.gov.pl
- www.ngo.pl
- www.niebieskaLinia.pl
- www.oska.org.pl
- www.parpa.pl
- www.promocjakobiet.pl
- www.razembezpieczniej.mswia.gov.pl
- www.unic.un.org.pl